

PROBLEM BAUDELAIRIZMOV PRI ŽUPANČIČU

Pri nas gledamo na vprašanje tujih literarnih vplivov še vedno z nekim strahom in previdno zadržanostjo. Prepričani smo, da so vplivi vsaj s pojavom velike umetniške osebnosti popolnoma nezdružljivi in da je njih proučevanje v takem primeru treba že kar istovetiti s poskusom nekakšnega razvrednotenja. Toda takšno pojmovanje je napačno, izvira pa od tod, ker si umetniško osebnost in njeno delo le preradi razlagamo togo statično, neorgansko in se premalo zavedamo, da se tudi pesnik razvija. In v resnici ni ustvarjalec nekaj, kar bi bilo od vsega početka vsestransko dovršeno. Kakor vsak človek doživlja tudi umetnik ob začetku svojega razvoja leta iskanja in oblikovno-izraznega tipanja. In v teh mladih sprejemljivih letih so tuji vplivi nanj — pa najsi so neposredni ali posredni, zavestni ali podzavestni, globlji ali površinski — nekaj povsem naravnega in skoraj nujnega. Važen je predvsem način, kako se pesnik odzove tem vplivom: medtem ko bo neogljeni epigon tuje zglede do kraja sprejemal in slepo posneval, pa bo rojeni pesnik tuje pobude v skladu z lastno naravo in družbenim okoljem, iz katerega je zrasel, izbiral in preoblikoval, nedoživetih, zgolj iz literarne mode privzetih tujih primesi pa se bo kmalu otrešel. Po vsem tem je jasno, da je znanstveno raziskovanje tujih vplivov utemeljeno in važno prav zato, ker nam pokaže umetnika v njegovem razvoju in rasti; kot takšno predstavlja tudi nepogrešljiv sestavni del vsake širše zasnovane znanstvene monografije o njem. Takšno raziskovanje pa je zanimivo tudi v literarnoteoretičnem pogledu, ker nam s svoje strani posveti v precej zamotan psihološki proces nastajanja umetnin v dobi umetnikovega mladostnega razvoja.

Pričujoča razprava, v kateri sem si izbral za osvežitve in ponazoritev problema tujih vplivov pri mladem Župančiču začetnika evropske moderne, obsega tri poglavja z naslovi: »Dvoje osebnosti«, »Posredništvo Dunaja« in »Baudelaizmi pri mladem Župančiču«. Že v prvem se nam izluščita Baudelaire in Župančič kot dva človeka, ki sta zrasla v čisto nasprotnih si življenjskih in družbenih pogojih in predstavljata zato tudi kot umetnika dve bistveno različni osebnosti. V naslednjem poglavju razpravljam o posredniški vlogi Dunaja za našo moderno ob koncu preteklega stoletja. V tamkajšnjem nemškem literarnem krogu devetdesetih let, ki ga je vodil Bahr in je bil usmer-

jen po zapadnoevropskih literarnih tokovih, dekadenci in simbolizmu, sta bili zlasti imeni dveh velikih francoskih modernih pesnikov, Baudelaira in Verlaina, splošno znani in pomembni, čeprav je Baudelaire živel že davno prej. Nanju so neprenehoma opozarjale revije — glasila dunajske moderne, pa tudi študije Bahra samega; oba pesnika so Nemci tedaj tudi mnogo prevajali. In tako se je za prvega kot drugega začela zanimati in navduševati tudi trojica mladih slovenskih dunajskih visokošolcev in poetov — Cankar, Murn in Župančič, o čemer priča njihova korespondenca. Poslednje, tretje poglavje prinaša rezultate primerjalne analize lirike obeh pesnikov, pokaže tu in tam močnejše, navadno pa precēj rahle vplive francoskega pesnika na tematiko in stil Župančičevih mladostnih pesmi, vplive, ki so često splošen odraz dobe in se jih zato slovenski pesnik že tedaj ni prav jasno zavedal. Pod to tujo, bolj ali manj modno prepleskano zunanjo plastjo pa klijejo v liriki mladega Župančiča že od vsega početka zdrave samorodne snovne, motivne, zlasti pa idejne prvine, ki zahtevajo uveljavljanja vedno glasneje in se razraščajo vedno bolj, dokler kmalu ne udarijo z vso silo na dan.

DVOJE OSEBNOSTI

V Baudelairovi dobi je francoska fevdalna aristokracija ne-
vzdržno propadala, nadomeščalo jo je meščanstvo, ki pa tudi že zdavnaj ni bilo več nosilec naprednih družbenih idej iz leta 1789, ampak vedno bolj vladajoči razred kapitalistov-izkoriščevalcev. To meščansko družbo so razgibavale razuzdanost, potratna samogoltnost, častihlepnost, grabežljivo kopičenje bogastva ter vse tiste strasti, ki se izživljajo redno na račun bližnjega in skupnosti in zato za dosego svojih ciljev ne izbirajo sredstev. Francoski literati te dobe, romantiki, parnasovci z Gautierom na čelu in kasneje dekadenti, so se sicer rogali ceremonialno strogorednemu, omejenemu, samozadovoljnemu filistrstvu ter licemerski javni morali »buržujev« in kot zunanji izraz tega posmeha do njih izzivalno nosili dolge lase in se na izjemne načine oblačili. Niso pa nastopili proti buržoaziji kot kritiki vladajočega razreda izkoriščevalcev in so v družbeni borbi, ki so jo proti njej vodile prebujajoče se množice proletariata, stali ob strani. Če je Baudelaire ob revoluciji 1848 izdajal demokratični časopis »Le Salut public«, je bila to le kratkotrajna epizoda, in če se je pojavil tedaj celo na pariških barikadah, je to storil predvsem zato, ker je upal, da se mu je končno ponudila prilika, ko se bo lahko nemoteno znebil generala Aupicka, ki je bil ugledna vojaška osebnost restavratorske Francije, za mladega pesnika pa predvsem osovražen očim in nadležen varuh. Francoski umetniki Baudelairovega časa so namreč v splošnem v socializmu videli varljivo in neizvedljivo utopijo, še več, vsakršno vero v družbenonravstveno poboljšanje in napredek človeštva so v svoji skepsi cinično označevali za miselno zablodo. In tako je večina izmed njih, med njimi tudi Baudelaire, zavzela do sodobnega družbe-

nega dogajanja v domovini in po svetu »resignirano negativen, brez-brižen odnos« (Plehanov), prekinila sleherni stik z družbo, sredi katere je živel, se zaprla v samotne »slonokoščene stolpe« nekakega novega, duhovnega aristokratstva in kot osnovo za svoje umetniško ustvarjanje postavila znano Gautierovo načelo umetnosti zaradi umetnosti.

Charles Baudelaire¹ je bil otrok z duhovnimi in tvarnimi užitki prenasčenega zapadnoevropskega vlemesta sredi preteklega stoletja, saj je domala vse svoje življenje preživel v Parizu. Okoliščina, da je bil sin šestdesetletnega očeta in šestindvajsetletne matere, je vtisnila njegovi telesni in duhovni podobi pečat bolehnosti in nenavadne živčne občutljivosti. Po šestih letih skupnega družinskega življenja je pesniku umrl oče in Baudelairova mati, mlada, elegantna vdova, se je poročila vdrugeč z uglednim generalom in poznejšim diplomatom Aupickom. V mladem Baudelairu, ki je gojil do svoje lepe in čustvene mlade matere sicer platonično, toda izrazito erotično ljubezen, kar dokazuje njegova nanjo naslovljena pisma, je ta dogodek zanetil žgočo ljubosumnost, mržnjo ter upornost do očima, z njim vred pa tudi do vsega, kar je on po svojem družbenem položaju in značaju predstavljal, zlasti do vsakršnega urejenega življenja v družini, državi in družbi. Mladi Baudelaire se je razvijal vedno očitneje v prevratnega individualista. Nastopal je kot eleganten dandy in živel močno razsipno. Zanimala sta ga samo poezija in likovna umetnost. Za urejeno in tako imenovano praktično življenje ni kazal nikakega smisla. Očim ga je hotel odvrniti od bohemskega življenja in ga pridobiti za praktični trgovski poklic, zato ga je poslal s trgovsko ladjo na potovanje v Indijo. Proti njegovim željam in nameram pa je mladi pesnik s tega potovanja prinesel samo neko posebno nagnjenje do vsega eksotično nenavadnega, barvitega in vročega, ono je v njem le še stopnjevalo prirojeno čutnost, čustvenost in smisel za poezijo.

Polnoletnemu je pripadla precejšnja dediščina po očetu. Charles je nadaljeval s svojim do kraja sproščenim, razsipnim in burnim

¹ Literatura: *Oeuvres complètes de Charles Baudelaire*. Paris, Calmann-Lévy 1868–70. (Z Gautierovim uvodom; po tej izdaji tudi paginacija v naši razpravi.) — *Oeuvres complètes de Charles Baudelaire. Notices, notes, éclaircissements et index de Jacques Crépet*. Paris, L. Conard 1922 ss. 11 vol. — Pierre Flottes: *Baudelaire, l'homme et le poète*. Paris, Perrin 1922. — François Porché: *Baudelaire. Histoire d'une âme*. Paris, Flammarion 1944. — André Ferran: *L'esthétique de Baudelaire*. Paris, Hachette 1933. — Jean Pommier: *Dans les chemins de Baudelaire*. Paris, José Corti 1945. — Georgij Plehanov: *Umjetnost i socijalni život*. (Preštampano iz »Književnikac«.) Zagreb 1933. — Marcel Raymond: *De Baudelaire au surréalisme*. Paris, Ed. Corrèa 1935. — Janko Lavrin: *Charles Baudelaire*. LZ 1928, str. 656 sl.; *Studies in European Literature*. London, Constable 1929. — *Oeuvres complètes de Paul Verlaine*. Paris, Messein 1898–1903. — Dr. Anton Ocvirk: *Teorija primerjalne literarne vede. Razprave Znanstvenega društva 12. V Ljubljani 1936*. Zlasti poglavje o metodologiji. — Prof. dr. A. Ocvirk: *Predavanja o evropski (zlasti francoski in angleški) dekadenci in simbolizmu (1938–1940)*. — P. Martino: *Parnasse et Symbolisme*. Paris, Armand Collin 1925. — Milena Uršič: *Pojav dekadence v Franciji in Nemčiji ob koncu 19. stoletja*. Ljubljana 1941. (Dokt. disertacija.)

življenjem. Navezal je ljubavne odnose z glupo, trmasto in zapravljivo, a strastno mulatko Jeanne Duvalovo, ki je uteševala čutni pol njegove narave. Tako je v nekaj letih pognal polovico svoje dediščine in očim se je čutil prisiljenega, da mu priskrbi varuha. Zdaj pa je Baudelaire zaradi skromneje odmerjene rente naglo zašel v dolgove, revščino in glad. Tudi bolezen se je močneje začela oglašati v njem in pesnik ji je rahljal pot mimo drugega tudi s prekomernim uživanjem opojil, vina, tobaka, zlasti pa hašiša. V tej bedi in zapuščenosti pa se je v njem spet javil in zahteval svojih pravic duhovni pol njegove narave. Zaželel si je čiste in nesebične ter odrešujoče ljubezni, kakršno mu je v mladih letih nudila njegova mati. Vrsto let je pisal anonimna pisma lepi in izobraženi Parižanki Mme Sabatierovi, ki jo je častil in oboževal kot svojo Madono, a končno razočaran ugotovil, da je v resnici samo navadna in niti ne preveč čednostna ženska. Neuspehe je doživljal tudi kot pesnik. Knjiga pesmi »Les Fleurs du Mal« (1857) je zaradi »žaljenja javne mravnosti« prišla pred sodišče in bila obsojena. Propadel je kot kandidat za Akademijo in tudi vsi ostali številni njegovi literarni načrti v Parizu in kasneje v Belgiji so ostali samo neizpolnjen sen. Telesno izčrpanega in duševno razočaranega je rešila smrt, ko je na pol hrom in nem že daljšo dobo le nezavedno prisostvoval življenju.

Baudelaire je poet človekove notranjosti, njenih najbolj skritih in zamotanih gub in njenih najrahljših utripov, poet lastne duše, ki ji gleda z drzno radovednostjo v njeno grozotno dno in se pretresljivo iskreno izpoveduje. Baudelaire je v svoji izredno občutljivi naravi družil dve skrajnosti: romantični mysticism z naturalistično senzualnostjo. To dvojnost čustvenega doživljanja dokazuje najbolj nazorno njegov ljubezenski odnos na eni strani do Jeanne Duvalove, na drugi do matere in Mme Sabatierove. Ob popolnem pomanjkanju volje pri tako čustvenem pesniku pa je ta dualizem predstavljal hkrati tudi že trajni, usodno tragični spor, katerega nujna posledica je bil pesimističen pogled na svet in življenje, tako imenovani ennui ali spleen. In ta spleen je temeljna in nekako podzavestna usedlina v pesnikovem duševnem svetu, ki daje osnovno mračno barvo slehernemu njegovemu čustvu. Zato je Baudelairov erotični senzualizem daleč od brezskrbnega epikureizma kaknega Horaca ali Ovida ali pa italijanskih renesančnih pesnikov. Zato je tudi Baudelairu pojem lepote vedno nerazdružno zvezan s pojmom bolečine. Avtor knjige »Les Fleurs du Mal« uživa in greši z rafinirano, krčevito slastjo, a naslade spremlja pri njem trpljenje, sledi jim pogosto naravnost asketsko kesanje, a redno odpor, naveličanost in gnus nad življenjem. Zato skuša ubežati iz mračne, tesne kletke nelepe resničnosti, kakor jo doživlja, v svet daljnih spominov ali pa v nadtvarne, neskončne, a nedosegljive višine sanj in hrepenenja. Tako išče in končno najde rešitev le v neznanem po smrti; ta mu ostane edina zvesta prijateljica.

Za ponazarjanje svojega notranjega sveta je ustvaril Baudelaire nov, niansiran in sugestiven pesniški slog. Njegove pri-
spodobe iz zunanjega sveta prehajajo pogosto že kar v prave simbole.

In kakor je bil kot človek brez volje, tako je oblikoval svoje umetnine z nenavadno disciplino in strogostjo do samega sebe. Predvsem pa je njegova veličina v tem, da je vsaka njegova pesem veren, kruto veren odraz njegove tragično kaotične duše, njenih strasti in zablod, pa tudi njenega trpljenja in hrepenenja. Baudelaire-umetnik in Baudelaire-človek se docela krijeta. In kot neizprosno iskren človek in polnokrven umetnik je tudi ostal samotni, nepriznan in izobčen od hinavsko čednostne družbe in akademsko dogmatične kritike svoje dobe. Šele mlade umetniške generacije dekadentov in simbolistov v Franciji so v osemdesetih letih preteklega stoletja odkrile njegovo veličino in si ga izbrale za svojega vzornika.

Iz čisto drugačnih življenjskih pogojev je zrasel Oton Župančič. Rodil se je v malem slovenskem podeželskem trgu, otroška leta so mu potekala sredi preprostih ljudi in zdrave prirode, s katere lepota ga je navsezgodaj seznanjal njegov oče. Bela Krajina, ta gospodarsko revni, a sončni obrobni del slovenske zemlje med Gori in Kolpo, kjer so se ohranili stari ljudski običaji in živi slovenska beseda izredno čista in bogata, je vtisnila kot domačija človeku in pesniku Župančiču prve in trajne sledove. Na gimnaziji v Ljubljani pa se je mladi Belokranjec kot bodoči pesnik zanimal predvsem za ljudsko pesem, domačo slovensko, pa tudi srbsko in ukrajinsko, in objavljal v tedanjih mladinskih listih kot Smiljan Smiljanič svoje prve, otroške pesmi, ki jih je pozneje izdal večinoma v »Pisanicah« (1900). S Cankarjem vred pa se je navduševal tedaj tudi za epsko pesem Aškerčevo iz njegove mojstrske dobe »Balad in romanc«.

S prihodom na Dunaj na jesen 1896. leta, kamor je prišel študirat filozofijo, in sicer zgodovino in slavistiko,² se pričinja drugo obdobje v Župančičevem človeškem in umetniškem razvoju. V njem se je izvršil preobrat. Doživljal je »periodo mladeniškega zanos«, dobo prehodne čustvene neuravnovešenosti, ko se je v njem prekipevajoča erotika, združena z mladostno samozavestjo, menjavala s trenutki duševnega malodušja in pesimizma, kar pa ni imelo v mladem pesniku nikakih globljih, trajnih in usodnih osnov kakor pri Parižanu Baudelairu. Svobodno in močno vzvalovljeno življenje tujega vелеmesta je k tej pesnikovi čustveni neuravnovešenosti brez dvoma prispevalo svoj delež. In razumljivo je tudi, da se je mlademu Župančiču pri takem čustvenem razpoloženju precej prilagala nova emocionalna lirika zapadnoevropskih dekadentov in simbolistov, ki so jo tedaj po Dunaju vneto prebirali in tudi precej epigonsko in površno posnemali. Tako je nastala Župančičeva prva pesniška zbirka »Čaša opojnosti« (1899). Kakor Cankarja zaradi njegove »Erotike« je tudi pesnika »Čaše« slovenska konservativna javnost seveda brez obotavljanja za-

² Maturitetne vpisnice za šolsko leto 1895/96 v glavnih katalogih državne klasične gimnazije v Ljubljani.

³ Pesnik Izidorju Cankarju v »Obiskih« (Ljubljana, Nova založba 1920), str. 171—172.

ničljivo označila za dekadenta.⁴ Mladi Župančič je svojim nasprotnikom, ki so po njegovem mnenju imeli, če že ne »sivih glav«, pa vsaj »nazore«,⁵ v odgovor objavil samozavestne »Verze«,⁶ v katerih je povedal, da je njegova »dekadentska« lirika prav za prav samo odraz njegove mladosti in prekipevajoče čustvenosti:

Kadar sem poveseljačil,
rekli so mi dekadent,
kadar sem se predružačil,
rekli so mi dekadent.

Vidiš — to so naši stari:
ker si mlad, si dekadent.
S poprom in soljo skopari,
pa ne bodeš dekadent.

Dekadent si, če preklinjaš,
in če moliš, dekadent;
dekadent, če se spreminjaš,
če stojiš, si dekadent.

Pred mladostjo se postaraj,
pa ne bodeš dekadent,
a sicer še tak gomaraj,
si in bodeš dekadent.

Toda novo izumetničeno in utrujajoče življenjsko občutje pesniku ni moglo dolgo časa prijati; sproščeno je zaživel šele spet doma v preprosti prirodi. Tako je že 1899. leta ob prihodu na počitnice sporočil prijatelju, ki se je mudil še na Dunaju:⁷ »Tu sem rad. To je zame — čisti zrak in prosta narava. Vrag vzemi vso dunajsko opojnost in dekadentsko nervoznost. Zal mi je, da se nisem več učil, da bi bil prej rešen tistega moloha...«

Župančič tudi kot »dekadent« nikdar ni mogel docela zatajiti svojega preprostega in zdravega kmečkega jedra. In ravno to jedro je v veliki meri predstavljalo klico za pesnikov bodoči razvoj. V Župančiču je namreč razmeroma kmalu začela nad čustvom prevladovati volja in nad trpnostjo težnja po dejavnosti, čeprav ta volja sprva še ni poznala neke določene usmerjenosti, bila je pač šele zgolj manifestacija mladega človeka, ki je začutil v sebi svežih sil, katerim se je hotelo uveljavljanja. Iz pesnika mraku in bolesti je Župančič postal glasnik svetlobe, zdravja, moči in življenjske radosti in tako hkrati tudi pravcati antipod Baudelairov. Ob prerani smrti svojega najljubšega prijatelja Murna-Aleksandrova se je »dekadent« Župančič do kraja zavedel dragocenosti človeškega življenja, zavedel pa se je tudi povezanosti svojega rodu z vso napredno in tvorno domačo kulturno tradicijo s Prešernom na čelu; zapel je »Pesem mladine«, zavriskal v »Vseh živih dan« in se »Cez plan« (1904) pogumno napotil življenju naproti.

Z naslednjo, četrto razvojno stopnjo je Župančičev življenjski nazor dozorel in si našel bolj ali manj svojo dokončno obliko in rešitev. Čustvu in volji sta se zdaj pridružila še intelekt, zlasti pa in-

⁴ M. O. (Opeka) n. pr. je v zadnjih številkah DS 1899 objavil satirično pesem »Dekadent« in cikel parodij »Dekadentski biseri«; naperjene so proti našim modernim sploh, a najbrž tudi proti nekdanjemu sodelavcu DŠa Župančiču posebej (župančičevski stilizmi, namigavanje na Serenado in Seguidille!).

⁵ »Na pot«, CO, str. 440, 432.

⁶ »Verzi«, Snka 1900, str. 58.

⁷ Iz neobjavljenega pesnikovega pisma prijatelju X. z dne 28. julija 1899.

tuicija. Šele ta dva duševna činitelja sta mogla dati njegovi bolj ali manj nagonski mladostni težnji po dejstvovanju čisto določeno usmerjenost in trdno filozofsko osnovo. Z njima je Župančič končno našel iz »dekadenčne« čustvene neuravnovešenosti in pesimizma svojih dunajskih let preko mladostno instinktivnega voluntarizma in optimizma v pansihizem in panteizem »Samogovorov« (1908). Našel je svoj osebni življenjski smisel in srečo v skladnem utripanju lastnega srca s srcem večno snujoče prirode, v harmoničnem spevu lastne duše z dušo vesolja. »Sredi vsega« res utegne biti pri Župančiču »kardinalna predstava«, a ne toliko v smislu »pesniške visokomernosti«, kakor meni avtor odlične monografije o pesniku,⁸ ampak predvsem v smislu panteizma, tako da lahko postavimo enačbo Sredi vsega = Sredi stvarstva.⁹

Nekako vzporedno z razvojem iz »dekadence« v panteizem je šel pri Župančiču razvoj iz individualizma v socialnost in iz kozmopolitizma v nacionalnost. Za to pesnikovo duhovno preorientacijo je bilo pomembnih predvsem dvoja močnih doživetij: srečanje z enim od prvih središč evropske kulture in civilizacije, Parizom (1905), pozneje pa še grozote obeh svetovnih vojn in skrb za usodo ter bodočnost lastnega naroda. Čudovito je primerjati, kako različno sta — seveda tudi v različnih življenjsko razvojnih dobah — učinkovali na našega pesnika obe velemesti, Dunaj in Pariz; medtem ko je prvo doživljal »dekadentsko« subjektivistično, je drugo vzbudilo v njem podobno kakor velemesto v Whitmanu in Verhaerenu gorečega pobornika sodobnih socialnih družbenih idej,¹⁰ a hkrati tudi vestnega proučevalca posebnih slovenskih socialnih problemov, zlasti izseljenstva (»Duma«).¹¹ Trpljenje našega naroda in njegova neomajna vera v narodno osvobodjenje med prvo in trdoživa borba našega ljudstva proti okupatorju in za pravičnejši družbeni red v drugi svetovni vojni sta tovrstno liriko pri Župančiču le še stopnjevala (»V zarje Vidove«, »Zimzelen pod snegom«). S to občansko pesmijo pa se njegova človeško umetniška pot popolnoma loči od Baudelaireove, ki je ostal do konca izključno osebno-izpovedni lirik.

Kar pa zadeva formalno estetsko stran umetnine, sta si Župančič in Baudelaire od vsega početka docela nasprotna umetnika. Avtor

⁸ Josip Vidmar: Oton Župančič. Kritična portretna študija. Založba »Hram«. Ljubljana 1935.

⁹ Primerjaj samo pesmi »Nočni psalem« (LZ 1906, S) in »Po sredi stvarstva« (LZ 1911, NB)! Med Župančičevimi kritiki in proučevalci njegove umetnosti, ki so panteizmu v pesnikovem idejnem svetu določili pravilno mesto, naj navedenem predvsem Nika Bartulovića (»Srpski književni glasnik« 1924, knj. 11. in 12.).

¹⁰ V Parizu je Župančič poslušal med drugim govore znanega francoskega politika socialista Jeana Jaurès.

¹¹ Izseljenstvo je v tej dobi predstavljalo izredno boleč in usoden družbeno-gospodarski problem zlasti v pesnikovi domači Beli Krajini. Iz viniške občine je zaradi slabih vinskih letin, groženj oderuških upnikov in splošnega ljudskega obubožanja v letih agrarne krize odhajalo v Ameriko za kruhom do tri četrtine vseh mladih moških (SN 30. septembra 1896).

knjige »Les Fleurs du Mal« dojemata zunanji in kot duhovni videc celo svoj notranji svet redkeje muzikalno, pogostejše odorativno, predvsem pa vizuelno, barvno in plastično, saj se sam označuje kot »amant de la muse plastique«.¹² Od tod dejstvo, da je pri njem ena najbolj pogostnih izraznih oblik personifikacija: Baudelaire ponazarja in oživilja zunanje pojave, a tudi abstraktne pojme, in sicer tako sugestivno, da zažive pred nami kakor strašni, usodni orjaki, ki vztrajno spremljajo pesnika na njegovi življenjski poti (prim. »L'Horloge«). V zvezi s tem je v njegovem slogu in prispodobah zelo pogostna uporaba antičnega mitološkega aparata. Za način Baudelairovega oblikovanja je značilno, da je svoje umetnine gradil z zavestno premišljenim načrtom ter dolgotrajnim in naravnost težaškim naporom, zato učinkujejo kakor vestno, z znojem in srčno krvjo klesane orjaške in veličastne gmote marmorja.¹³ Ta intelektualno disciplinirani način oblikovanja se javlja pri njem najprej v urejeni kompoziciji številnih njegovih pesmi: zunanji opis s podrobnim naštevanjem spremlja v prepletu niz primer in prispodob, ki pa imajo poseben, čustveno evokacijski pomen (prim. »Le Serpent qui danse«). Kar pa zadeva zunanjo formo pesmi, ugotovimo lahko v skladu s prejšnjim, da je Baudelaire skoraj polovico vseh svojih pesmi izoblikoval v strogi ter zgoščeni formi soneta. Zato ga kot umetnika-oblikovalca po pravici označujejo za parnasovca.

Zupančičeva mladostna pesem predstavlja v estetsko formalnem pogledu pravo nasprotje Baudelairove lirike. O kakšni razumsko urejeni gradnji in discipliniranem ter napornem oblikovanju tu ne more biti govora. Zupančičeve tedanje pesmi so plodovi hipne inspiracije, »hčerke trenutka, utrinki plamena večnega«,¹⁴ zložene v bolj ali manj prostih oblikah in precej svobodnem verzu. Imamo pa v njih že tudi jasne nastavke kasnejšega Zupančičevega simbolizma in zanj tako značilne muzikalnosti. Zato Zupančičeva mladostna pesem v oblikovnem pogledu spominja mnogo bolj na igrivo preproste in melodične »ariettes« pri Paulu Verlainu ali »lieder« pri Richardu Dehmlu.

Tudi v svojem zasebnem življenju in javnem udejstvovanju Zupančič ni delil usode z avtorjem obsojene knjige »Les Fleurs du Mal«. Ko se je s popotovanji razgledal po evropskem svetu in se skoraj istočasno s Cankarjem za stalno vrnil v domovino, si je ustanovil lastno družinsko ognjišče, ki mu je pomenilo nov vir življenjske sreče in pesniškega navdiha (moško umirjena in zrela ljubezenska pesem, najboljša otroška zbirka »Ciciban«). S posebno ljubeznijo in skrbjo je, kakor le naši največji kulturni delavci pred njim, spremljal tudi težko in dolgotrajno borbo svojega malega in neprenehoma ogrožanega naroda za njegove politične in socialne pravice; »Duma«, »Kovaška«, »Naša beseda« in »Osvoboditelj« so mimo številnih drugih njegovih

¹² »Les Promesses d'un Visage« (Les Fleurs du Mal).

¹³ Glej Baudelairov prevod znane Poejeve razlage nastanka njegovega »Krokarja« »La Genèse d'un Poème«, njegove lastne »Conseils aux jeunes littérateurs« iz »Art romantique«, od pesmi pa zlasti »La Beauté«!

¹⁴ »Na pot«, CO, str. 110.

tovrstnih pesmi najprepričljivejši dokazi za to, da je bila Župančičeva umetnost vselej najtesneje povezana s slovensko občestveno stvarnostjo. Seveda pesniku tudi zaslužen javno priznanje za njegovo neprecenljivo literarno in kulturno delo ni izostalo.

Charles Baudelaire in Oton Župančič sta zrasla iz bistveno različnih življenjskih in družbenih pogojev, zato je tudi celotno življenjsko občutje pri obeh, zlasti ono v dokončni, zreli obliki, docela nasprotno; antipoda sta si tudi v načinu umetniškega snovanja in oblikovanja. Kar ju medsebojno veže, je le vrsta zunanjih tematičnih in stilnih sorodnosti iz Župančičeve dunajske »dekadenčne« dobe.

POSREDNISTVO DUNAJA

Dekadenca kot nova literarna struja je pljusnila iz Francije najprej čez Kanal v Anglijo, kjer se je ustalila za precej časa, dobila tudi močno svojske poteze in predstavljala čisto določene estetske in moralne probleme, ki so koreninili v izredno živi domači umetnostni tradiciji polpreteklega časa (Ruskin in preraphaeliti), oziroma nastali kot odpor proti puritanstvu sodobne angleške družbe. Nekoliko kasneje in samo kot prehodno stopnjo iz naturalizma v simbolizem so dobili dekadenco tudi Nemci in Avstrijci.

Prvi je od Nemcev našel stik z novimi literarnimi smermi v Franciji Stefan George, doma iz sosednjega obmejnega Porenja. Leta 1889 je obiskal Pariz in tu mu je uspelo dobiti dostop k literarnim večerom, ki jih je ob torkih vodil v zaključeni družbi simbolistov njihov učitelj Mallarmé. Georgeja ni zanimal le čustveni in duhovni svet francoske nove romantike, iz katerega je zase zavestno izključeval dekadence prvine skrajnega senzualizma in pesimizma, ampak zlasti formalno tehnične pridobitve nove umetnosti, kakršne so predstavljali novi stil, simbol, ritem in muzikalnost. Od francoskih pesnikov je najbolj cenil Baudelaira, Verlaina in Mallarméja, toda vse z nekimi omejitvami, ki sta mu jih narekovala njegov značaj in pogled na življenje. Z novimi duhovnimi, zlasti pa estetskimi idejami omenjenih francoskih pesnikov je George nato ob povratku v domovino seznanil predvsem izbrani krog svojih učencev, s katerimi je 1892. leta začel izdajati revijo »Blätter für die Kunst«.¹

Leto dni kasneje, 1890., se je mudil v Parizu Avstrijec, žurnalista in navdušen posredovalec vseh novih literarnih in umetnostnih smeri, čeprav sam le povprečen pisatelj, Hermann Bahr. Pod vplivom Berlina je bil Bahr sprva pristaš naturalizma. Po pariških kavarnah pa je prišel v neposreden stik s tamošnjim literarnim življenjem ter se navdušil zlasti za dekadenco, pa tudi simbolizem, ki ju je nato pro-

¹ Freya Hobohm: Die Bedeutung französischer Dichter in Werk und Weltbild Stefan Georges. Marburg a. Lahn, Elwert 1931. Kapitel I., C.: Stefan Georges Begegnung mit den Symbolisten.

pagiral doma na Dunaju, kjer je zbral okrog sebe in vodil tako imenovani Mladi Dunaj (Jung-Wien) ali dunajsko »moderno«.²

Med pomembnejša ali bolj znana imena Bahrovega kroga spadajo poleg Bahra samega zlasti Dörmann, Schnitzler, Altenberg in Loris-Hofmannsthal.

Felix Dörmann je bil izrazit epigon Baudelairov in Swinburnov in je izdal zbirke dekadentske lirike z značilnimi naslovi »Neurotica«, »Sensationen« in »Tuberosen«.

Dekadent v umetnosti in bohem v življenju je bil Peter Altenberg, ki je pisal kratke razpoloženske črtice v impresionistični tehniki. Snov za svoja dela, ki se često do utrudljivosti ponavlja, je zajemal iz nižin sodobnega dunajskega življenja, pri čigar slikanju je pogosto osladen in odvrten.

Novele in drame (n. pr. »Liebeleie«) je pisal Arthur Schnitzler, po poklicu zdravnik za živčne bolezni. Njegov osrednji človeški lik je Anatol, tip dunajskega razvajenca in lahkoživca, ki frfota od cveta do cveta, išče v ljubezni le novih in izjemnih telesnih užitkov in pri katerem se erotika druží s trudno melanholijo. Schnitzler je najznačilnejši predstavnik dunajske dekadence.

Dunajski »moderni« je pripadal tudi Loris-Hugo von Hofmannsthal, čigar začetniška lirika je imela prav tako dekadentske poteze. Toda Hofmannsthal je kmalu prešel v simbolizem in ubral v dunajskem ter avstrijskem literarnem življenju prvih desetletij tega stoletja močno individualno smer, v kateri se je s svojimi iz renesanse, antike in srednjega veka predelanimi dramami približal tako imenovani duhovni umetnosti, kakršno sta zastopala v tedanji nemški liriki zlasti še Stefan George in R. M. Rilke.

Po zgledu pariških dekadentov so se tudi dunajski »moderni« zbirali v kavarni z imenom Café Griensteidl, kjer so točili tudi absint. Ta kavarna je bila v devetdesetih letih preteklega stoletja (1897 so jo podrlí) središče njihovega družabnega in literarnega življenja.

Kakor francoski tako so tudi dunajski »moderni« imeli svoja lastna literarna glasila. Večini od teh je bilo, kakor se ob takih prilikah navadno dogaja, usojeno zelo kratko življenje; taki listi in revije so bili »Moderne Dichtung« (1890) in nje nadaljevanje »Moderne Rund-

² Literatura: Prof. dr. A. Oevirk: Predavanja o nemški in avstrijski dekadenci in simbolizmu. — Nagl-Zeidler-Castle: Deutsch-Oesterreichische Literaturgeschichte. Wien u. Leipzig, Carl Fromme, 1898—1937. IV. Band: Die Moderne in Oesterreich, Jung Oesterreich und Jung Wien. — Albert Soergel: Dichtung und Dichter der Zeit. Leipzig, Voigtländer 1928 (20. Auflage), 2. pogl. 2. dela 3. knjige: Das junge Wien, Wiener Nervenkunst. — Geneviève Bianquis: La poésie autrichienne de Hofmannsthal à Rilke. Paris, Presses universitaires 1926. Zlasti poglavji iz prve knjige »Esthètes et décadents viennois«: »Caractères généraux de la période« in »Les débuts du groupe de Jung-Wien«. — Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte, Paul Merker und Wolfgang Stämmel. Berlin 1925—31. (Verlag Walter de Gruyter & Co.) Poglavja: Romanische Literaturen (Einfluss auf die deutsche), Dekadenzdichtung itd.

schau« (1891) ter »Liebele« (1896), ki je nosila ime po Schnitzlerjevi drami. Dalj časa so pa izhajale in bile zlasti pomembne tedensko izhajajoči »Neue Revue« (1894—98) in »Die Zeit« (1894—1904), polmesečna revija »Wiener Rundschau« (1896—1901) in satirična »Die Fackel« (od 1899 dalje). Bahr je sodeloval domalega pri vseh teh revijah in listih, poleg njega pa tudi ostali iz njegovega kroga, razen njih pa tudi izvenavstrijski nemški dekadenti in simbolisti Richard Dehm, St. George in R. M. Rilke. Revije so prinašale estetsko teoretične razprave in informativne članke o novi umetnosti in njenih utemeljiteljih, hkrati pa tudi prevode iz del velikih zapadnoevropskih dekadentov in simbolistov Baudelaira, Verlainea, Maeterlincka, Wilda (prevod »Salome«) in drugih; znaten prostor v revijah je bil odmerjen seveda tudi izvirnim prispevkom avstrijskih in nemških sodelavcev, njihovim pesmim, črticam, novelam in krajšim, pogosto enodejanskim dramam; manjkalo pa ni v njih tudi ne reprodukcij del raznih sodobnih impresionističnih in secesionističnih likovnih umetnikov ter njihovih ilustracij k neoromantičnim literarnim tekstom (Klimt, Segantini, Beardsley) kakor tudi ne satir in pamfletov na sodobno dunajsko literarno in družbeno življenje (Karel Kraus).

Med najpomembnejše navedene revije spada tednik »Die Zeit«, ki je izhajal v desetletju od 1894 do 1904 in mu je bil sourednik H. Bahr.³ Vsebinsko je bila revija vsestranska; ukvarjala se je z novimi družbeno-gospodarskimi vprašanji, zlasti socializmom in ženskim gibanjem, hkrati pa je seznanjala publiko z novimi literarnimi smermi in umetniškim življenjem na Dunaju in po svetu. Imena, ki jih srečavamo neprenehoma v »Die Zeit« kakor tudi v ostalih tedanjih dunajskih revijah, predstavljajo najpomembnejše predhodnike in predstavnike evropske dekadence in simbolizma: Schopenhauer, Wagner, Nietzsche, angleški preraphaeliti, Poe in Emerson, Barbey d'Aureville, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Huysmans, Belgijec Maeterlinck in mladi Barrès. Številni so tudi članki o Italijanu d'Annunziu in Angležu Wildu. Dunajsko »moderno« z Bahrom, Schnitzlerjem, Altenbergom in Hofmannsthalom je v reviji spremljala berlinska »moderna« z Richardom Dehmom in Stanislavom Przybyszewskim na čelu, toda »Die Zeit« je prinašala zdaj pa zdaj tudi pregledne študije o sorodnih literarnih pokreth pri sosednjih slovanskih narodih, tako Poljakih, zlasti pa Čehih, o katerih je v reviji stalno poročal kritik Krejčí. V tedniku beremo tudi razprave o realistih in naturalistih Zolaju, Maupassantu in Čehovu, Hauptmannu, Ibsenu in Strindbergu, Dostojevskemu in Tolstoju. Pravih naturalistov Zolajeve vrste je med njimi malo; večina gre za osebnosti, ki so v poslednji dobi svojega razvoja same izpovedovale neoromantiko in simbolizem (Hauptmann, Ibsen, Strind-

³ »Die Zeit«, Wiener Wochenschrift für Politik, Volkswirtschaft, Wissenschaft und Kunst. Herausgeber: Professor Dr. J. Singer, Hermann Bahr und Dr. Heinrich Kanner. XL Bände (Oct. 1894—Oct. 1904). — Revija ima zdaj v celoti tudi NUK v Ljubljani, medtem ko ostalih navedenih modernih dunajskih revij pri nas ni dobiti.

berg) ali pa so nanju s svojo umetnostjo zelo močno vplivale (Dostojevski, Tolstoj).

Bahr je bil reviji z izjemo zadnjih let stalen sodelavec in je v njej s kritičnim očesom in duhovito besedo spremljal predvsem življenje dunajskih gledališč in umetniških razstav. Napisal pa je tudi vrsto člankov in esejev o novi besedni umetnosti in nekaterih njenih pomembnejših zastopnikih oziroma utemeljiteljih: o dekadenci in tako imenovani sinesteziji (o tej drugi pod naslovom »Colour Music«), o Ibsenu, Emersonu, Nietzscheju, Verlainu, Maeterlincku in d'Annunziu.

O Baudelairu sta v »Die Zeit« izšli sicer samo poročili o Reckertovi informativni študiji o pesniku, ki je 1895. izšla na Dunaju kot posebna publikacija,⁴ in Georgejevem nemškem prevodu njegovih pesmi, toda o njem se govori češče tudi v drugih zvezah kot o nečem tedaj splošno znanem in pomembnem. V tem pogledu je značilna zlasti Betzova razprava z naslovom »Edgar Poe in Deutschland«.⁵ V drugem poglavju te razprave označuje avtor pesnika znanih »Correspondances« kot začetnika simbolizma, prvo poglavje pa je posvečeno v celoti Baudelairu, in sicer ne le kot posredniku Poejeve umetnosti in njegovih estetskih nazorov, ampak tudi kot enem izmed osrednjih vzorov sodobne nemške neoromantike, zlasti dekadence.

Svoje po raznih omenjenih dunajskih listih in revijah objavljene članke in eseje je Bahr kasneje navadno zbiral in izdajal v obliki vsebinsko zaključenih knjig; tako sta z literarnozgodovinskega področja nastali tudi njegovi knjigi »Zur Kritik der Moderne« (1890) in pa »Studien zur Kritik der Moderne« (1894).

Osrednja Bahrova misel v obeh delih je: pisatelj bodi do kraja senzitiv in neprenehoma moderen. Izraz »moderen« kot poimenovanje za razne nove literarne smeri v Evropi ob koncu preteklega stoletja je uvedel Bahr. Prva knjiga datira še iz njegove naturalistične berlinske dobe, v drugi pa je že glasnik najnovejših smeri. Delo danes seveda nima kake visoko znanstvene vrednosti, pač pa je pomembno kot literarnozgodovinski dokument. Posvečeno je glasniku emocionalnega individualizma (»Le culte du moi«) mlademu Mauricu Barrèsu in zajema zelo pestro razna umetnostna področja: kritiko, leposlovje, slikarstvo in odrsko umetnost. V prvem delu knjige je Bahr hotel avstrijsko javnost seznaniti z vsemi sodobnimi francoskimi strujami in razpravlja v njem zapovrstjo o dekadenci, simbolizmu in satanizmu. V drugem pa je v esejih »Das junge Deutschland« in »Das junge Oesterreich« skušal pokazati, kako sta se avstrijska in nemška literatura — Bahr je dosledno zastopal misel o samostojni avstrijski kulturi — otresli naturalizma in težila k neoromantiki. Poleg članov svojega dunajskega kroga je Bahr nato v posameznih esejih označil tudi nekatere mlajše francoske literate, med njimi Barrèsa.

⁴ Dr. Emil Reckert: Charles Baudelaire und die Modernen. Wien, Leopold Weiss 1895. 26 S.

⁵ »Die Zeit«, 4. u. 11. April 1903.

O Baudelairu govori H. Bahr v svojih »Studien« pogosto. Pod naslovom »Die Décadence« razpravlja na strani 22. o njegovi teoriji senzorielne sinestezije in za primer navaja poslednjo kitico njegove pesmi »l'oute entière«, na strani 24. ga pa omenja med čtivom Huysmansovega junaka Des Esseintes, in sicer hkrati z Verlainom. V poglavju »Satanismus« govori na strani 34. o Baudelairovem iracionalizmu in njega pomenu za francosko »moderno« ter citira Verlaina; Baudelaira najdemo tudi na straneh 38 in 39 v vrsti satanistov. Pri orisu dunajske »moderne« označuje na strani 90. Feliksa Dörmanna za izrazitega epigona Baudelairove boleznosti in Swinburnovega hrepenenja; na naslednji, 91. strani govori o Baudelairovem pojmovanju ženske kot nečesa demonskega in bestialnega, divjega in uničujočega, kakršno da najdemo tudi pri istem Dörmannu in njegovih vrstnikih. Drugje zopet, na strani 150., na kratko vsebinsko in oblikovno primerja z njim švicarskega Francoza Eduarda Roda. V eseju »José-Maria de Hérédia« poroča o nekem pariškem literarnem krožku, katerega član je bil med drugimi tudi Verlaine in kjer so se navduševali za Baudelaira in njegov umetniški izraz. O Bahrovem poznanju avtorja zbirke »Les Fleurs du Mal« pa nas ne prepričujejo samo navedena mesta iz njegovih »Studien«, ampak tudi posvetilo iste knjige M. Barrèsu, ki je pisano v francoščini in je vsebinsko, zlasti pa slogovno nastalo pod vtisom Baudelairovega posvetila njegove pesniške zbirke Theophilu Gautieru.⁶

Najboljši dokaz za to, da je neka umetniška osebnost našla pri tujem narodu izven svoje domovine odmev in odziv, je spontano prizadevanje tega tujega kulturnega kroga, da pride čimprej do čim boljših in popolnejših prevodov del tiste literarne osebnosti, ki je sprožila pri njem zanimanje.

Ko je leta 1895. dr. Emil Reckert izdal na Dunaju svojo 26 strani obsegajočo študijo pod naslovom »Charles Baudelaire und die Modernen«, katere prvenstveni namen je bil, seznaniti s predhodnikom evropske moderne tudi širšo javnost, je v tej svoji informativni študiji med drugim tudi poudaril potrebo po nemškem prevodu del tega velikega francoskega poeta, hkrati pa opozoril na težave, ki jih bo moral bodoči prevajalec premagati zlasti v pogledu jezika in verza, izraza in ritma, saj pri Baudelairu zahtevata posebno mojstrskega interpreta.

Popolnoma brez prevodov iz Baudelaira na Dunaju že tedaj niso bili. Prve prevode nekaterih njegovih pesmi so namreč prinesle tamkajšnje revije, zlasti »Moderne Rundschau« in »Wiener Rundschau«. Prevajala sta F. Dörmann in R. Schaukal, drugi mnogo uspe-

⁶ Baudelaire je seveda spadal tudi v »železni repertoar« Bahrove bogate zasebne biblioteke (sedaj del salzburške študijske knjižnice), ki nazorno priča o mnogostranosti Bahrovega zanimanja, a nudi hkrati tudi precčj popolno sliko idejnih in estetskih temeljev evropske, zlasti pa dunajske moderne. (»Hermann Bahr in njegova knjižnica«, »Hramovi zapiski« I, 1934/35, str. 139 do 143.)

leje. Schaukal je presajal v nemščino tudi Verlaina, med drugim tudi njegovo programatično »Art poétique« — »Dichtkunst«.

Obsežnejšega prevoda Baudelairove lirike pa v nemščini, če izvzamemo Wieglerjevo antologijo Baudelairovih in Verlainovih pesmi iz leta 1900,⁷ niso dobili vse do leta 1901, ko je pri Bondiju v Berlinu izšel prevod Stefana Georgeja pod naslovom »Die Blumen des Bösen«, ki je oblikovno mojstrski, a ima to napako, da predstavlja v vsebinskem pogledu le subjektiven izbor Baudelairove pesniške zbirke. Ta svoj posebni, dvojni odnos do Baudelairove umetnosti je prevajalec sam poskusil pojasniti in opravičiti, ko je v uvodu k prevodom zapisal, da je »Les Fleurs du Mal« prelil v nemščino »ne iz želje, da bi uvedel nekega tujega pesnika v nemško kulturo, ampak iz golega prvobitnega veselja do umetniškega oblikovanja«. ⁸ George je v izboru prevedel in pri isti založbi izdal tudi druge v tej dobi pomembne pesnike: Rossettija, Swinburna, Verlaina, Mallarméja, Rimbauda, Verhaerena, d'Annunzia itd.

Takoj za Georgejevim prevodom »Les Fleurs du Mal« pa so dobili Nemci izpod peres Camilla Hoffmanna in kasnejšega znanega pisca biografskih romanov Stefana Zweiga prevod Baudelairove lirike in njegovih pesmi v prozi pod naslovom »Gedichte in Vers und Prosa«, ⁹ Max in Margarete Bruns pa sta istočasno z njim začela izdajati z obširnimi uvodi opremljena Baudelairova Dela, ki so v petih zvezkih zajela pesnikove najpomembnejše črtice, eseje in kritike ter prevode iz Poeja.¹⁰ Iz pesnikove zapuščine so nato prevedli v nemščino še njegova pisma in dnevnike. »Les Fleurs du Mal« so za Georgejem pod raznimi naslovi (»Die Blumen des Bösen«, »Des Teufels Blumen«, »Die Vorhölle« itd.) prevajali v nemščino še razni drugi prevajalci, a prvenstvo je slej ko prej obdržal njegov prevod, ki je doživel tudi vrsto ponatisov. Med poljudno cenene izdaje del francoskega poeta spada droben izbor v Reclamki, ki je izšel leta 1908 pod naslovom »Gedichte und Skizzen«.¹¹

Tako so imeli Nemci ob koncu prvega desetletja novega stoletja presajeno v svoj jezik domala celotno pesniško, prevodno in estetsko-kritično delo Charlesa Baudelaira.¹²

Župančič se je na Dunaju gibal predvsem v prijateljski, torej tudi človeško pomembni družbi Cankarjevi in Murnovi, kot literat pa je

⁷ Baudelaire u. Verlaine, Gedichte. Uebertragen u. eingeleitet v. Paul Wiegler. Berlin, B. Behr's Verlag 1900.

⁸ Freya Hobohm, op. cit., Kapitel II: Baudelaire und die Uebersetzung der Fleurs du Mal durch Stefan George.

⁹ Leipzig, H. Seemann Nachf. 1902.

¹⁰ Minden in Westfalen, J. C. C. Bruns 1901—1907.

¹¹ Reclam'sche Universal-Bibliothek, Leipzig 1908.

¹² Christian Gottlob Kayser's vollständiges Bücher-Lexikon. Leipzig, Chr. Herm. Tauchnitz. Bände XXXI (1899—1902), XXXIII (1903—1906) u. XXXV (1907—1910). — Deutsches Bucherverzeichnis, Erster Band (1911—1914). Verlag des Börsenvereins der deutschen Buchhändler zu Leipzig 1916.

vzdrževal osebne stike le z nekaterimi slovenskimi in slovanskimi literarnimi krožki.¹³

Tako je bil zlasti član »Literarnega kluba«, ki so si ga mladi slovenski visokošolci ustanovili že na jesen 1896. leta. Med pomembnejše člane tega kluba je poleg Cankarja in Župančiča spadal tudi naturalist Govekar. Klub je imel, kakor so člani že takoj ob njega ustanovitvi tudi javno izjavili, za svoj cilj tudi globlje spoznavanje tujih slovstev in uvajanje modernih literarnih smeri med Slovence: »Dunajski sodružniki, Ljubljanskega Zvona«, ki hote z berili, ocenami in razgovori pospeševati v slovenskem slovstvu tudi moderne struje ter gojiti med seboj pravo razumevanje mednarodne lepe umetnosti, so si ustanovili svoj klub...«¹⁴ Klubski sestanki so se navadno končevali v kavarni z značilnim imenom »Fin de siècle«.¹⁵

Ko je v začetku 1898. leta izšla na Dunaju slovensko-hrvatska modernistična »Mladost«, se je je s Cankarjem vred kot neodvisne revije razveselil tudi Župančič in objavil v njej svoje »Velikonočne sonete«, nekake predhodnike in znanilce »Čaše«. Mladi slovenski pesnik je dve leti kasneje sodeloval tudi pri zagrebški secesionistični reviji »Život«, ki jo je urejeval vodja hrvatske moderne dr. Milivoj Dežman-Ivanov.¹⁷ Tako v »Mladosti« kakor v »Životu« so poleg Župančiča objavljali svoje stvari še nekateri drugi člani »Literarnega kluba«, zlasti Cankar in Govekar.

Naši moderni z dunajskim Bahrovim krogom niso imeli osebnih stikov, imeli pa so z njim in njegovimi literarnoestetskimi idejami posredno zvezo preko tedanjih dunajskih revij in listov.

Tako je med člani »Literarnega kluba« Ivan Cankar v Govekarjevi družbi že pozimi 1896. leta, torej kmalu po svojem prihodu na Dunaj, redno zahajal v prej omenjeno kavarno »Fin de siècle« prebirat razne nemške literarne in umetnostne revije,¹⁸ med njimi zlasti dunajski »Die Zeit« in »Neue Revue« ter Münchenski ilustrirani tednik »Jugend« (od 1896 dalje). Ob branju Bahrove »Die Zeit« in njegovih esejev ter člankov je Cankar brž ugotovil posebnosti in vrline njegovega sloga: temperamentnost in eleganco.¹⁹ Revija mu je močno ugajala; iz nje je zajemal po vsej priliki tudi prvi pouk o dekadenci, ka-

¹³ Lucien Tesnière, Oton Joupantchitch, poète slovène, l'homme et l'oeuvre. Publications de la Faculté des lettres de Strasbourg. Deuxième série, volume 7. Paris, Les Belles-lettres 1931. Pesnikova izjava avtorju v poglavju »Enfance et Adolescence, Vienne« na str. 20 in 21.

¹⁴ Zadnja številka LZ 1896, str. 765.

¹⁵ Dr. Fr. Vidic, »Literarni klub na Dunaju v l. 1896/97«, DS 1926, str. 192.

¹⁶ »Mladost«, Smotra za modernu književnost i umjetnost, Beč 1898.

¹⁷ »Život«, Miesečna smotra za književnost i umjetnost. Izdaje društvo hrvatskih umjetnika u savezu sa nekolicinom hrvatskih književnika. Od 1900 dalje. — Župančič je tu objavil tri pesmi: dve pod naslovom »Pesem« (v poznejši zbirki CP sta to »Tiho brez besed...« in »Pred menoj stojíš«) in »Devizo«.

¹⁸ Govekar v Opombah h korespondenci Cankar-Govekar, LZ 1934, str. 166.

¹⁹ Cankarjevo pismo Govekarju z dne 23. januarja 1897, LZ 1934, str. 159; Govekarjevo Cankarju med 10. februarjem in 16. marcem 1897, objavljeno v Uvodu k CZS II, str. XIX.

mor se je preorientiral iz naturalizma že v začetku 1897: »Prvi dve številki letošnjega ‚Zvona‘,« je pisal 1. marca 1897 bratu Karlu,²⁰ »so rešile samo pesmi in pa Foersterjev članek o dekadenci,²¹ čeprav ni — izviren. Vse to sem že čital v dunajskem odličnem časopisu ‚Die Zeit‘. Ta list je najboljši, kar jih doslej poznam. V politiki demokratičen, v znatnosti napreden in zabaven, v veri lojalen, v literaturi skrajno moderen. — Še en časopis je zelo zanimiv. To je monakovska ‚Jugend‘. V nji se zbirajo moderni slikarji in risarji in hipermoderni pesniki. Iz nje diha pravo moderno življenje: ironija, sarkazem, zabavljanje; poleg tega mistična dekadentska poezija in bizarnost v risarijah...« Ko se je kmalu nato za krajšo dobo vrnil v domovino, mu je postalo kar dolgčas po dunajski literarni družbi, novih knjigah in revijah: »Na Dunaju sem se tako navadil na moderna krasna tednika ‚Die Zeit‘ in ‚Jugend‘, da zdaj silno težko živim brez njih,« toži 16. maja istega leta z Vrhnike uredniku pesniškega dela LZ Aškercu.²²

Bahrov dunajski tednik je z zanimanjem prebiral tudi mladi Župančič, ki se pa tedaj še ni tako izrazito nagibal k dekadenci kakor Cankar, čeprav se je začel že razgledovati po sodobnem evropskem literarnem obzorju: »Ako ti je mogoče v Ljubljani dobivati kje list ‚Die Zeit‘,« piše 18. januarja 1897 z Dunaja nekoliko mlajšemu prijatelju z gimnazije v domovino,²³ »čitaj ga, mnogo se bodeš naučil iz njega. Jaz ga tudi čitam in da morem, bi se naročil nanj. Prinaša sestavke o politiki, socializmu, leposlovju in umetnosti sploh. Razen tega je v vsaki številki bodisi kako izvorno ali prevedeno leposlovno delo. Sodelujejo kritiki, učenjaki in literati vseh narodov: Čehi, Rusi (Tolstoj), Francozi (med njimi Zola), Angleži, Poljaki no, kaj bi našteval, saj veš, kateri narodi živijo v Evropi. Tudi prevod neke srbske povesti je bil notri. Ali ne bi bilo dobro, če bi sodeloval kak izobražen Slovenec in sedaj pa sedaj poročal o našem književnem gibanju? Jaz mislim, da bi se kje kak našel, ki bi bil sposoben za to.«

Iz Bahra, in sicer iz njegovih knjig »Zur Kritik der Moderne«, zlasti pa »Studien zur Kritik der Moderne« iz 1894. leta, ki je nastala iz raznih prej po revijah objavljenih avtorjevih esejev, je črpal zase informacije o dekadenci tudi Cankarjev in Župančičev nedavni tovariš iz dunajskega »Literarnega kluba« naturalist Govekar, čigar literarni nazori in pota so se začeli tedaj že očitno odmikati od Cankarjevih in zaostajati za njimi. »Naročil sem si oba dela H. Bahrovih študij ‚o moderni‘,« je sporočil 28. marca 1897 iz Ljubljane klubovemu članu Vidicu, »čitam ju pazno, zato ne rečem, da dekadencia nima ničesar dobrega.«²⁴ Svoj izvod Bahrovih »Studien« je Govekar z istim name-

²⁰ DS 1920, str. 23.

²¹ Dr. Vl. Foerster: »Dekadencia, nova literarna smer«. LZ 1897, str. 39 sl., 96 sl.

²² Pismo objavljeno v »Cankarjevem zborniku« (Ljubljana, Tiskovna zadruha 1921), str. 83–84.

²³ Odlomek iz pesnikove neobjavljene korespondence.

²⁴ Pismo objavljeno v Podbevškovem »Ivanu Groharju« (Lj. 1937) na str. 69 in »Aškercu« dr. Marje Boršnikove (Lj. 1939) na str. 218.

nom, s katerim si jih je bil omislil sam, nato posodil tudi realistu Aškercu,²⁵ s katerim so »moderni« nekaj let nato stopili v javen spor in borbo.

Konservativni ideološki nasprotniki naših modernih pa so proglasili Bahra za njihov vir in vzor kar javno. »Zora«, na Dunaju samem od 1895. dalje izhajajoče glasilo slovenskih katoliških visokošolcev, ki je zavračala in parodirala tudi Zupančičevo poezijo in 1904. postavila ob vzporedno izišlih pesniških zbirkah »Cez plan« in »V mladem jutru« v pogledu estetske kvalitete vendarle nevzdržno enačbo Zupančič-Sardenko,²⁶ je objavila 1899.²⁷ fiktiven »Pogovor z modernicem«. Pisec te satire se je slučajno sešel z rojakom, pripadnikom »nove struje« in med njima se razplete pogovor o novi umetnosti; našel ga je v neki dunajski kavarni, prebirajočega ravno münchensko ilustrirano »Jugend« in zročega v sliko »popolnoma gole ženske«. Tovariš iz moderne mu razloži svoj estetski nazor in kot svojega duhovnega vodjo imenuje Hermanna Bahra. Po vsej verjetnosti iz tega svojega dunajskega študentskega kroga je dobil podobne podatke tudi ljubljanski »Slovenec«, da je vedel ob izidu »Erotike« in »Čaše«, ki sta sprožili na njegovi strani toliko hrupa, zgražanja in odpora, zabeležiti, da je »Hermann Bahr ideal vseh naših novostrujarjev in obenem vir, ki iz njega zajemajo«. ²⁸ Podobne trditve nasprotnikov nekega gibanja je treba sicer vedno upoštevati le z nekim pridržkom, hranijo pa pogosto kljub temu svojo posebno, čeprav manjšo dokumentarno ceno.

Na vsak način so se naši moderni seznanili z novimi zapadno-evropskimi literarnimi smermi in imeni, kakor so Baudelaire, Verlaine,²⁹ Maeterlinck in druga, preko tedanjih dunajskih literarnih revij, ki so bile glasila dunajske moderne in Bahrovega kroga. Eseji in študije samega Hermanna Bahra so pri tem po vsej priliki opravile najvažnejši del posredništva, tako da je v resnici »ta modernistični Protej v marsikakem oziru vplival na literarno orientacijo slovenske »moderne«. ³⁰

Leta 1896. se je Cankar še navduševal za Aškercu in bil pristaš naturalizma. Ob koncu istega leta se je prepisal s tehnike na romanistiko in slavistiko in se začel zanimati zlasti za francosko književnost. Kmalu nato, v začetku prihodnjega leta (1897), je sporočil nekdanjemu tovarišu iz »Literarnega kluba« Govekarju, ki je bil z novim letom

²⁵ Aškerc Govekarju 13. V. in 1. VI. 1897; pismo objavljeno v Sn 1912, str. 246—247 in »Aškercu« dr. Boršnikove na str. 219.

²⁶ I. Grafenauer: »Silvin Sardenko — Oton Zupančič«, »Zora« 1904, str. 51; dr. A. U. (Ušeničnik): »Oton Zupančič, Silvin Sardenko pa lepa umetnost«, KO 1904, str. 203 sl.

²⁷ »Zora« 1899, str. 71 sl.

²⁸ »Slovenec« 27. aprila 1899.

²⁹ Po ustnem sporočilu dr. Fr. Vidica avtorju te razprave so v dunajskem »Literarnem klubu« zlasti članke o Verlaineu kar »požirali«.

³⁰ Prof. dr. Ivan Prijatelj: Uvod v zgodovino kritike. (Skripta za slušatelje univerze), Ljubljana 1928, str. 94.

odšel z Dunaja v Ljubljano za urednika »Narodovega« podlistka: »Zdaj ves tičim v dekadentih«³¹ in bratu Karlu, da je prebral »s slastjo in razkošjem par modernih pesnikov«.³² In 27. februarja 1897 je Govekar (***) v »Literarnem pismu«, objavljenem v »Slovenskem narodu«, že naznanil slovenski javnosti, da se bo dvema obstoječima literarnima tokovoma na Slovenskem, idealističnemu in naturalističnemu, kmalu pridružil še tretji, dekadenca, ki jo po Foersterju označuje za psiho-loški naturalizem, in da imajo najpomembnejši zapadnoevropski moderni pesniki, med njimi Baudelaire, že tudi med Slovenci svoje častilce: »Videti pa je — zlasti v najnovejši slovenski liriki — da dobimo kmalu še najmodernejšo dekadenco. Verlaine in Baudelaire, Maeterlinck, Dehmel in Przybyszewski imajo tudi mej našimi najmlajšimi pesniki že nekaj učencev.« Z »našimi najmlajšimi pesniki« je Govekar mislil po vsej priliki predvsem na Cankarja, s katerim sta se z Dunaja поблиže poznala in si tudi stalno dopisovala.

Cankar je uvedel nato še pred njegovim prihodom na Dunaj, ko je bil še gimnazijec v Ljubljani, on sam pa se mudil v domovini, v nove zapadnoevropske literarne smeri, predvsem nemške in francoske moderne pesnike, tudi Murna, ki je na njegovo pobudo začel brati Verlainea in Baudelaire.³³ Aleksandrov opojnega bogastva lirike poslednjega ni obdržal samo zase, ampak je seznanil z Baudelaireom tudi druge, tako svojo znanko iz Mengša, sicer le malo znano in malo pomembno pesnico iz »Slovenkinega« kroga Fanico Trojanškovo-Zorano,³⁴ zlasti pa svojega cukrarniškega sostanovalca in pesniškega učenca Cvetka Golarja, čigar lirika kaže tu in tam očitne sledove avtorja zbirke »Les Fleurs du Mal«.³⁵

V uvodu k drugemu zvezku CZS³⁶ posnema dr. Izidor Cankar iz doslej neobjavljene Župančičeve korespondence, da se je poznejši avtor »Čaše opojnosti« razveselil izida neodvisne »Mladosti« (začetek 1898. leta), da je bil tedaj pod raznimi literarnimi vplivi, da je prebral naturaliste Zolaja, Maupassanta in Čehova, »a se hkrati zanima tudi za Baudelaireja in Verlaineja, za D'Annunzia in za pesmice, ki jih pariški bohemi prepevajo v kabareti Monmartra«. S tem pismom, ki ga na omenjenem mestu brez datuma delno citira Izidor Cankar in ki ga moramo postaviti takoj v začetek 1898. leta (izid »Mladosti«), so najbrž istovetna ali vsaj časovno vzporedna tista, ki mi jih je pesnik sam v odlomkih prepisal iz zapuščine Ivana Cankarja in iz svoje

³¹ LZ 1934, str. 163.

³² DS 1920, str. 23.

³³ Dr. Silva Trdina na LVI. in LX. str. Uvoda k »Josipa Murna-Aleksandrova Izbranim spisom« (Lj., Tiskovna zadruga 1935).

³⁴ Trdinova prav tam na str. XXXI. Uvoda.

³⁵ Iz druge generacije naše moderne razodeva še izrazitejši Baudelaireov vpliv mestoma lirika Alojza Gradnika. Tako v tematičnem kakor tehnično kompozicijskem pogledu spominjajo na avtorja knjige »Les Fleurs du Mal« zlasti sledeče pesmi: »Vampir« (LZ 1907) ter »Goba«, »Črva«, »Spomini« in »Kes« (vse iz zbirke »De profundis«, 1926).

³⁶ CZS II, str. XXVI–XXVIII.

lastne korespondence ter mi jih blagohotno prepustil v porabo. Tako je Župančič, najbrž na podlagi kakih ustnih razgovorov o velikih francoskih poetih, v pismu z dne 4. januarja 1898 vprašal Cankarja, ki se je tedaj mudil v domovini: »Ali imaš Ti še Verlainea in Baudelaireja? Ako ne misliš še kmalu priti, pošlji ju meni, ako hočeš na posodo, ali pa na prodaj.« In ob koncu istega meseca, 28. januarja 1898, je ponovil svojo prošnjo v tem smislu, naj mu sporoči vsaj naslove zbirk obeh francoskih pesnikov: »Prosim Te, pošlji mi naslov pesmij Verlainea in Baudelaireja.« V neobjavljenem ali morda tudi izgubljenem pismu iz druge polovice februarja istega leta je moral nato Murn opozoriti Župančiča, da se mu njegovi »Velikonočni soneti« (ki so izšli 15. januarja v drugi številki »Mladosti«) zde nekoliko sorodni Baudelairovi liriki. 8. marca 1898 mu je namreč Župančič odgovoril: »Velikonočnih sonetov« se »Zvon« najbrž ne bi upal priobčiti. Veseli me, ako spominjajo na Baudelaireja, kajti od njega nisem čital še niti vrstice. Od Verlainea pa samo ono pesem, ki mi jo je napisal Cankar, »La mélancolie des soleils couchants«, pa še to nepopolno.« Najbrž je obupal nad tem, da bi mogel od Cankarja v doglednem času dobiti zaprosene knjige, ali pa mu je le-ta sporočil, da so v Ljubljani pri Murnu, zato je urgiral zdaj zanje v istem pismu pri Murnu, ki je s svojo opombo o sorodnosti pri Župančiču verjetno še povečal zanimanje za »sorodnega« mu tujega pesnika: »Prosim Te, pošlji mi Baudelaireja tak o j,«³⁷ in pa, ako imaš, kak francoski besednjak, ako ne, pa le Baudelaireja samega. Pošlji mi tudi naslov pesmij Verlaineovih, ako Ti je znan.« V pismu, ki je sledilo Župančičevemu čez nekaj dni, je Murn vnovič primerjal liriko svojega prijatelja z ono iz »Les Fleurs du Mal«: »Tvoje pesmi mi zelo ugajajo... Zdi se mi, da skokoma napreduješ. Potrjujejo pa v meni vedno bolj prepričanje, da postaneš v zrelih letih naš Baudelaire.«³⁸

Da je Baudelairovo ime poleg Verlainovega pomenilo najvažnejši sestavni del literarnega programa mlade slovenske moderne, nam najzgovorneje dokazuje Cankarjeva kritika Antona Hribarja »Popevčič milemu narodu«, ki je izšla tik pred izidom obeh avantgardističnih pesniških zbirk naše moderne³⁹ in je bolj kot mirno stvarni književni oceni podobna zmagovito udarnemu literarnemu manifestu nove umetniške generacije. Iz nje govori navdušenje mladega Cankarja za čustveno globino ter nov, prefinjen in sugestiven slog dekadence, nasprotstvo do mrtvega formalizma klasicistov (Stritarjevi pesniški epigoni pri nas, med katere je spadal tudi Hribar) in na površini ostajajočega naturalizma (Govekarjeve vrste) ter satira na zapečarsko ozke in zaduhle slovenske kulturno-socialne razmere: »To so časi, ko je vzevetela lirika povsod v najkrasnejšem novem cvetu. S Francoskega je prišla tako zvana »dekadenca«. Pavel Verlaine je pel finoču-

³⁷ Podčrtal pesnik.

³⁸ Pismo objavljeno v »Jubilejnem zborniku za 50-letnico O. Župančiča« (Lj., Tiskovna zadruga 1928) na str. 30 in pri Trdinovi na str. LVIII Uvoda.

³⁹ V SN 10. in 13. februarja 1899, ponatis v CZS II, zlasti na str. 350 in 351.

stvene, v izrazu rafinirane, v obliki dovršene podoknice in sonete; z jedno samo mojstersko metaforo, s kratko, jednostavno besedo na pravem mestu je pretresel dušo, kakor bi je ne mogel klasičen formalist z deseterimi stancami. „Rien que la nuance!“ — „Samo nijanso hočemo!“ Ne skrbno izrezljanih kipov, ne do pičice izvršenih, kričečih slik, — to je stvar realistov! — duševne skrivnosti se ne dajo prijeti, — najskrivnejše misli se ne dajo slikati — najfinejši čuti se ne dajo izreči. Treba je rafiniranih metafor, treba je izbranih izrazov, ki bi ne vplivali sami na sebi — a ki stisnejo srce na svojem mestu in v določni zvezi... Kakšna je ta moč izraza pri Baudelaireju! Baudelaire je modernejši, — človek na krajnem vrhuncu kulture. Jasno in razločno govori o čutih, ki prihajajo v dušo megleni o polnoči in v polusanjah, in ki izginejo v istem hipu brez sledu... In ti pesniki niso niti najmanj pretirani; zde se mi mnogo naravnejši in ostalemu človeštvu bližji, nego suhoparni formalisti iz francoske in nemške klasične dobe...«

Te besede o Baudelaireu so vzete iz manifesta mladih pesnikov ob rojstvu njihove umetniške smeri in skupine. V razmeroma kratki časovni oddaljenosti dobrih desetih let za tem pa moremo že dovolj jasno razbrati njihov stvarni odnos do njega. Izmed naših modernih je Baudelaire baje še najbolj poznal Murn⁴⁰. Župančič med svojim dunajskim čtivom v znanih pogovorih z Izidorjem Cankarjem l. 1911.⁴¹ omenja Verlaina in Dehmle, Baudelairevega imena pa tam ne navaja. Ivan Cankar prav tam sicer priznava, da so naši moderni na Dunaju med ostalimi pomembnimi modernimi francoskimi pesniki brali tudi Baudelaire, a tudi dodaja, da jim je bil v bistvu tuj in pretežak, medtem ko jim je bil Verlaine kot človek in umetnik mnogo bližji in so ga zato tudi imeli rajši od prvega⁴²: »Izmed modernih smo brali Maeterlincka, Verlaina, Baudelaire. Toda tu ti moram priznati svojo veliko mladostno napako: Fred drugimi sem se navduševal za ljudi, ki so me v resnici dolgočasili. Tako n. pr. nisem Baudelaire niti razumel.«

Po vsem tem bi odnos naših modernih do Baudelaire na splošno lahko označili bolj za mladostno navdušenje za pomembno umetniško osebnost kakor pa za nje globlje podoživetje in poznanje.

Za poslednje naši moderni po vsej priliki tudi niso razpolagali z zadostnim znanjem tujega jezika. Saj je na primer Župančič mogel obiskovati pouk francoščine na gimnaziji v Ljubljani samo kot neobvezen predmet od četrte dalje⁴³. Zato so »Les Fleurs du Mal« v originalu, ki so poleg Verlainovih pesmi krožile med prijateljsko trojico⁴⁴,

⁴⁰ Župančičeva izjava avtorju razprave.

⁴¹ DS 1911, str. 76. »Obiski«, str. 172.

⁴² »Obiski«, str. 12. Primerjaj tudi dr. Vidičovo ustno sporočilo pod opombo 29 tega poglavja naše razprave!

⁴³ Redovalnice (Classificationsberichte) drž. klas. gimnazije v Ljubljani za šol. leta 1891/92—1895/96 v ljubljanskem Mestnem arhivu.

⁴⁴ Kette francoskih in nemških modernih, izvzemši Maeterlincka, sploh ni poznal; dekadence posebej pa mu je ostala še celo tuja deloma zaradi njegove izredno zdrave narave ter zgodnje duševne dozorelosti, deloma pa tudi zaradi pomanjkanja ožjih stikov z ostalo trojico modernih v Novem mestu.

mogli uporabljati samo deloma. Verjetno so začetnika evropske moderne brali in sprejemali predvsem posredno po nemških prevodih, zlasti onih prvih, ki sta jih po tedanjih dunajskih revijah objavljala Dörmann in Schaukal, ki pa vsebinsko, izrazno in oblikovno niso vedno ustrezali mojstrovinam v izvirniku. Mnogo baudelairovskih elementov pa so naši moderni sprejeli v svoj ustvarjalni svet brez dvoma tudi kar nezavedno preko literarnega okolja dunajske moderne, v katerem je imela zlasti Dörmannova lirika izrazito baudelairovsko epigonski značaj.

BAUDELAIRIZMI PRI MLADEM ŽUPANČICU

Josip Vidmar je v svoji monografiji prvi odkril na Župančičevi podobi kot posebno in močno potezo kult umetnosti in samega sebe kot pesnika, svečano čustvo do lastnega poklica, ki pa je bilo, kakor pravilno dostavlja, bolj ali manj sorodno »razpoloženju vsega tedanjega časa do umetnosti«¹. Temu čustvu nekakega duhovnega aristokratstva v mladem Župančiču je prispeval svoj delež tudi Baudelaire.

V svoji simbolični pesmi »Le Cygne«, posvečeni iz domovine na samotni otok sredi morja pregnanemu pesniku-prvaku Victorju Hugoju, slika Baudelaire laboda, ki so mu bili vzeli svobodo in ga zaprli v menažerijsko kletko; iz nje nekega jutra uide, da bi si v bližnji vodi utešil žejo, pa najde tam samo obupno suho zemljo. Pesnik opeva utesnjenost in priklenjenost veličastnega ptiča, njega hrepenenje ter divje, a brezupne poskuse, da bi se rešil, njegovo mržnjo do kruto brezbržnega neba ter svojo lastno prizadetost in sočustvovanje ob labodovi krivični usodi:

Je pense à mon grand cygne, avec ses gestes fous,
Comme les exilés, ridicule et sublime,
Et rongé d'un désir sans trêve.²

Drugje spet nam prikaže orjaškega ptiča južnih morij »Albatrosa«, ki veličastno gospoduje nad oceani, a ki postane ves nebogljen in ubog, kadar pade v roke hudobnim mornarjem. Z njim, z njegovo mogočnostjo v svobodnih višinah in nato z njegovo bedno usodo jetnika sredi ljudi primerja Baudelaire pesnika:

Le Poète est semblable au prince des nuées
Qui hante la tempête et se rit de l'archer;
Exilé sur le sol au milieu des huées,
Ses ailes de géant l'empêchent de marcher.³

Kakor sta deloma občutila že Arturo Cronia, zlasti pa Lucien Tesnière⁴, spominja na obe Baudelairovi pesmi Župančičev Kondor, ne-

¹ Josip Vidmar, cit. delo, str. 142.

² Le Cygne, F du M, p. 176—178.

³ Albatros, F du M, p. 7.

⁴ Arturo Cronia: Ottone Župančič. Pubblicazioni dell'Istituto per l'Europa Orientale, Prima serie — XIII. Roma, Anonima romana editoriale 1928, str. 48, in L. Tesnière v cit. delu na str. 68 in 69.

kdaž »svobode kordiljerske smeli sin«, zdaj po človeški zlobi »ujetnik«, ki ga muči »brezplodno hrepenenje«, znani simbolični pesniški lik za prerano umrlega prijatelja Murna-Aleksandrova⁵.

Podobno kakor imenuje Baudelaire svojega albatrosa in poeta »roi de l'azur« in »prince des nuées«, pravi Župančič o očeh svojega kondorja in pesnika, da so »oči v višinah carujoče«⁶; spet drugje pri Župančiču ljubica »svojega pesnika, simboliziranega s soncem na nebu, zaman kliče: »Pridi, pridi, višine car!«⁷ ali pa mu — umetniku — vsa plašna šepeta svoje priznanje: »Ti si kot daljnjih carstev sin!«⁸

Veren dvojnik Župančičevemu Kondorju je njegov ptič Samoživ, ki je zlasti po svoji zunanji pojavi močno soroden Dehmlovemu »Vogel Wandelbaru«⁹, nekoliko pa spominja tudi na Baudelairovo »Bénédiction«. Župančičevi pesmi sta tuja zlasti zunanja opisnost in vzneseno krščansko religiozno čustvo Baudelairove. Tudi osnovno misel, da sta samota in trpljenje umetniku nujen delež, dan v preskušnjo in blagoslov, ker mu šele iz njiju zraste zavest lastne notranje moči, je mogel slovenski pesnik doživeti brez slehernega tujega posredovanja. Vendarle narekujeja verjetnost vpliva Baudelairove pesmi na Župančičevo zlasti dva verza, v katerih avtor »Albatrosa« zgoščeno izraža misel o edinstveni prosvetljenosti pesnikovega duha in njegovi vzvišenosti nad glupo maso, idejo o umetnikovem duhovnem aristokratstvu:

Et les vastes éclairs de son esprit lucide
Lui dérobent l'aspect des peuples furieux¹⁰,

presvetel očesa je tvojega žar
in premajhen, preslab poskril se ti rod...¹¹

Kakor pa se Baudelaire odvraca od množice, da se dvigne v višine svojega duha, tako se obrača tudi od uživajoče mase, da se zapre v samoto svoje bolečine. Samozavesten aristokrat duha je hkrati tudi ponosen titan bolečine. Nekaj rahlih tematičnih in stilnih elementov iz tega čustvenega kroga Baudelairove lirike vsebuje Župančičeva jedko sarkastična »Svojim prijateljem«¹²: pesniški ponos na lastno nesmrtno bolečino in samoto in prezir do rajajoče mase parfimiranih

⁵ Manom Josipa Murna-Aleksandrova (Ko je ležal na smrtni postelji). Almanah »Na novih potih« 1902, str. 5—6, in CP, str. 1—15. Primerjaj tudi Župančičev esej »O pesmih Aleksandrova« v LZ 1903, str. 298—303.

⁶ Manom J.M.-Aleksandrova 1 (Grobovi tulijo...).

⁷ Ti gizdava devojka Julijana, CO, str. 18—19.

⁸ Umetnik in ženska, LZ 1906, str. 705—706, S, str. 18—19.

⁹ »Erlösungen«. Gedichte und Sprüche von Richard Dehmel. Zweite Ausgabe, durchweg verändert. Schuster & Loeffler, Berlin 1898. S. 33—37.

¹⁰ Bénédiction, F du M, p. 3—6.

¹¹ Samoživ, CP, str. 110—113. Pesnikove žareče oči, o katerih nekje pri Župančiču premišlja ponoči izvoljenka, imajo »bliskoma prodirno moč« (iz cikla Marija, LZ 1907, str. 577).

¹² Svojim prijateljem, S, str. 39—40.

filistrov ter nanje naslovljeni »Rajajte v polnoč, mrličiči!«¹³; pesnik je neusmiljen, brezobziren krvnik, »vampir«, svojim lahkoživim nasprotnikom, a v zaljubljenosti v lastno bolečino hkrati tudi svoja lastna žrtev: »Je suis la plaie et le couteau, je suis de mon coeur le vampire«¹⁴ — »Pokopali ste vampirja, maternica je moj grob...« Motiv vampirja-maščevalca pa srečamo tudi pri Verlainu¹⁵.

Toda avtor knjige »Les Fleurs du Mal« na svojo bolečino ni le ponosen, njegovo lastno trpljenje mu je v pravo slast. Takšno čustvo je najverneje izrazil v pesmi z značilnim naslovom, polnim trpkosti in ironije, »Horreur sympathique«, kjer svoje kaotično duševno razpoloženje primerja viharnemu nebu, bežeče oblake na njem sreči minulih dni in divje bliske odsevu notranjega pekla:

Cieux déchirés comme des grèves,
En vous se mire mon orgueil!
Vos vastes nuages en deuil
Sont les corbillards de mes rêves,
Et vos lueurs sont le reflet
De l'Enfer où mon coeur se plaît.¹⁶

Sorodno prisposabljanje in apostrofiranje in na videz tudi občutje srečamo v Župančičevi pesmi s podobnim ironičnim naslovom »Vesel trenutek«:

Kaj meni oblačno nebo je?	Vi gromi, pregrozno grmeči,
Kaj meni je šviganje strel?	Vi moje ste sreče odmev,
Saj v srcu mi jasno tako je,	Vi bliski prejasno žareči,
Saj jaz sem vesel, oh vesel!	Vi moje ste sreče odsev!

Pesem je izšla v tretji številki DS 1898, 1. februarja,¹⁷ v dobi, ko se je mladi Župančič, kakor je razvidno iz dokumentov v prejšnjem poglavju naše razprave, komaj zanimal za francoskega pesnika; baudelairovski motiv mu je torej moralo posredovati tedanje dunajsko literarno okolje v obliki podobne nemške pesmi, ki jo je bil napisal kak Baudelairov epigon, kakršni je bil zlasti Dörmann, in je izšla v kateri od dunajskih literarnih revij, ki so jih brali naši moderni. Spričo Baudelairove elementarne doživete umetnine pesmice mladega slovenskega »dekadenta« seveda učinkuje kaj malo prepričevalno.

¹³ »Ma Douleur, donne-moi la main; viens par ici, loin d'eux!« (Recueillement, F du M, p. 157); »Malgré l'art des poudres et du rouge vous sentez tous la mort!« (Danse macabre, ibid., p. 197).

¹⁴ L'Héautontimorouménos, F du M, p. 158–159.

¹⁵ Verlaine: »Les morts que...« (Parallèlement):

O toi, persécuteur, crains le vampire
Et crains l'étrangleur:
Leur jour de colère apparaîtra pire
Que toute douleur.

¹⁶ Horreur sympathique, F du M, p. 125.

¹⁷ »Dom in svet« je tedaj izhajal še polmesečno.

Baudelairova erotika obsega celo lestvico čustvenih odtenkov in niha iz skrajnosti v skrajnost: zdaj je izrazito telesno čutna, nato vsa poduhovljena, skoraj vedno pa pesimistična ali pa v svojih najsrečnejših trenutkih vsaj melanholična.

Večino senzualno erotičnih pesmi, ki imajo neko svojsko, ekso-tično vročo, pa tudi uničujočo omamno barvo, je avtorju knjige »Les Fleurs du Mal« navdihnila mulatka Duvalova.

Med drugim pritezajo pesnika na njej s posebno čarobno silo nase njene črne, plameneče oči. One so mu najvernejši posredovalec njenih čustev in strasti, zato z njo pogosto občuje kar v nemem pogovoru z njenimi očmi. Žar teh njenih strastnih oči je namreč tako silen, da prodre celo nočno temo:

La nuit s'épaississait ainsi qu'une cloison,
Et mes yeux dans le noir devinaient tes prunelles.¹⁸

Podobno poje o očeh svojega dekleta tudi mladi Oton Župančič: »Vseokrog je mrak, le tvoje oči žarijo v temò in v dušo mojo kot sen sladak«¹⁹.

Drugo, kar posebno označuje Baudelairovo mulatko, so njeni lasje, in sicer bujni, valoviti, vonjivi, težki in temni lasje, ki padajo Jeanni globoko čez ramena in jih pesnik primerja črnemu oceanu. Baudelaire z drhtečimi rokami sega v te njene bogate lase, utaplja svoj obraz vanje in zakopava v njih globino svojo glavo, one pa zgrnjene nad njima tvorijo »šotor razpetih mrakov«. V okrilju teh njenih težkih las hoče pesnik uživati opojne, brezkončne ljubezenske slasti. Predvsem pa so Baudelairu ti Jeannini lasje žarišče sijajnih čustvenih asociacij iz njenega domačega tropskega sveta, ki ga je pesnik doživel tudi na svojem mladostnem potovanju proti Indiji, izvor otožnolepih spominov na vse daljno in že izgubljeno in večno nemirnega, v sončno brezmejnost segajočega hrepenenja; njena tvarna Chevelure mu je hkrati tudi simbol za najintimnejše stvari iz njegovega lastnega duhovnega sveta:

Je veux longtemps plonger mes doigts tremblants
Dans l'épaisseur de ta crinière lourde!²⁰

Je plongerai ma tête amoureuse d'ivresse
Dans ce noir océan où l'autre est enfermé:

— — — — —
Cheveux bleus, pavillon de ténèbres tendues,
Vous me rendez l'azur du ciel immense et rond!²¹

¹⁸ Le Balcon, F du M, p. 56.

¹⁹ Pesem, »Život« 1900/I, str. 194, CP, str. 54. Prim. sorodno tematiko tudi pri mladem Golarju: »V srcu žgoča, blazna strast, mračna noč krog mene — in kot ogenj iz temin zro oči me njene« (Pesem, »Pisano polje« 1910, str. 46).

²⁰ Le Léthé, F du M, p. 275.

²¹ La Chevelure, F du M, p. 37—38. Primerjaj še sorodno mesto v pesmi »Le Serpent qui danse! Motiv pesmi »La Chevelure« najdemo v nevezani besedi pri Baudelairu ponovno v njegovih »Poèmes en prose«, in sicer v črtici »Un hémisphère dans une chevelure«.

Baudelairovi »La Chevelure« je sorodna Župančičeva »Čez ves obraz...«, vendarle je med pesmima velika razlika. Mladi slovenski pesnik je v primeri z avtorjem zbirke »Les Fleurs du Mal« kljub podobni čustveni eksotičnosti zelo preprost, pa tudi plitev, ker običi le pri goli predmetnosti in snovnosti, zato je sorodnost njegove pesmi z Baudelairovo le zunanje tematična:

Cez ves obraz so ji pali lasje,	In črni oblak je naju ovil
kot črn oblak,	oba,
in jaz sem iztegnil tresočé roké	in v mraku tem gostem sem srečo pil
v ta gosti mrak.	za dva.

O ljubica, tukaj je biti lepo,
pod šatórom tem —
pa če mi ponujajo Tabor goró,
jaz ven ne grem!²²

Pogosto pa občuduje avtor knjige »Les Fleurs du Mal« svojo ljubico, ko razkazuje čare svojega telesa negibno ležeča na divanu svoje alkove. Tedaj jo dojema predvsem vizuelno in z vročimi barvami romantičnih slikarjev-koloristov, kakršen je bil njegov sodobnik Eugène Delacroix. Jeanne je odvrгла poslednje tančice, da pred pesnikom za blešči vsa gola lepota njenega telesa. Nič drugega si ni pustila na sebi razen vsakovrstnih biserov, bogatega nakita, ki je po okusu in estetiki njenega ljubimca bistveni del ženske lepote²³. Takšni sta Baudelairovi pesmi »Les bijoux« in »Le cadre«, poslednja iz cikla »Un fantôme«²⁴. Na ta erotični tematični motiv pri Baudelairu rahlo spominja tudi Župančičev »Orientaliski sonet«²⁵. Toda tak ženski lepotni ideal je bil bolj ali manj skupen vsej dobi po Baudelairu in sorodne ženske like srečamo tudi pri drugih dekadentih. Župančičevi Sulamiti so po svoji zunanji pojavi slične na primer tudi razne dekadentsko rafinirane orientalsko-biblijske Herodijade in Salome iz konca preteklega stoletja, med katerimi je najbolj znana Wildova.

Z romantično strastjo se pri Baudelairu druží vselej grozotno trpljenje. V takšnem čustvenem razpoloženju najde pesnik v sebi razumevanja, sočustvovanja in celo nekakšne duhovne sorodnosti z izobčen-

²² Cez ves obraz..., ČP, str. 44. Drzno kontrastiranje v tretji in četrti kitici Župančičeve pesmi je splošno dekadentnega značaja. — Baudelairovski romantični tematični motiv las srečamo tudi sicer v tedanji slovenski literaturi, tako na primer pri Gradniku: »Pisani oblaki krijejo polje, tvoji črni lasi lijejo na me...« (Pisani oblaki, SN 1904/5, str. 305), pri Golarju: »Z vali svojih las dehtečih pa ovij me in obdaj!« (Notturmo IV, LZ 1902, str. 595), pri Ivanu Cankarju pa zlasti v črtici »Nepotreben človek« (SN 22. I. 1898, CZS II, str. 224): »In oklenil sem se s silno ljubeznijo svoje ljubice Pavle; zakaj ona je imela čudovite lasé: — polno, valovito morje, bleščeče se v rdečkastem zlatu. In zaljubljen sem se v to morje, poljuboval ga nesvesten s poželjivimi, trepetajočimi ustni, potapljal vanje svoje roke in lica in čelo.«

²³ Art romantique: Le peintre de la vie moderne, La femme.

²⁴ Les Fleurs du Mal, p. 273 et 60.

²⁵ Orientaliski sonet, LZ 1907, str. 513—514, S, str. 21.

kami človeške družbe — blodnicami, ki jih je velemestni nočni Pariz tudi v njegovi dobi imel mnogo. To so po Baudelairu ženske s prekipajočo, neutešljivo in kaotično strastnostjo in iz nje izvirajočim mučnim trpljenjem, kar vse jih dviga v višino nekake narobe religioznosti (*contre-religion*) in ustvarja iz njih blodnice-svetnice; pesnik jih imenuje svoje »sestre«:

Vous que dans votre enfer mon âme a poursuivies,
Pauvres soeurs, je vous aime autant que je vous plains,
Pour vos mornes douleurs, vos soifs inassouvies,
Et les urnes d'amour dont vos grands coeurs sont pleins!²⁶

Te vrste Baudelairovi emociji in etiki je nekoliko sorodno mesto v Župančičevih »Metamorfozah«. Iz orla — duhovnega aristokrata, ki samozavestno plava visoko nad povprečnimi ljudmi, se Župančičeva pesem v zlatu večerne zarje spremeni v avemarijo, ki tolaži ranjeno dušo vlačuge:

In gre, v plamenih prozornih gori pa sreča z dušo se vlačuge in potolaži njene tuge, srce ji ranjeno pozlati.	»O sestra, čim bolj si ponižana, čim bolj trpljenje te preveva, tem večji žar iz tebe seva, tem bolj si meni približana.« ²⁷
--	--

Pri Župančiču torej pesnik-car višin sočustvuje z blodnico-svetnico. Toda sorodnost »Metamorfoz« s pesmima »Femmes damnées« in »Lesbos« iz »Les Fleurs du Mal« je samo navidezna, ker pri slovenskem pesniku zlasti v tem primeru ne gre za soglasnost z Baudelairovim skrajno individualističnim čustvovanjem in njegovimi npravnstvenimi nazori, ampak za odmev čisto zunanjega tedanjega »nezdravega časovnega literarnega okusa«²⁸.

Senzualnemu nasprotni pol je v Baudelairovem ljubezenskem življenju predstavljal lepa in duhovita Parižanka Mme Jenny Sabatier, pri kateri so se shajali vsi pomembnejši francoski umetniki tiste dobe in iz katere je avtor »Les Fleurs du Mal« ustvaril svojo Madono.

Do kraja sproščenemu in razuzdanemu čutnemu uživanju sledi pri Baudelairu samotne noči, v katerih stopi pred pesnika neusmiljeno izprašujoča vest ali pa mu vzbude kesanje v čistem, duhovnem ognju plameneče oči njegove izvoljenke, ki ga dvigajo in vodijo na pot dobrega. Rahlo, posredno zvezo s tematiko, kakršno srečamo v Baudelairovih pesmih »L'Examen de minuit« in »Le Flambeau vivant«, kaže »Kes« mladega Župančiča²⁹. Nôči zablod sledi zora vstajenja in duša njegove oboževanke je neugasljivo sonce na nebu novega dneva.

Tej svoji spiritualni ljubezni, ki pesnika napolnjuje z očiščujočo in odrešujočo notranjo svetlobo, Baudelaire vzneseno zapoje slavošpev

²⁶ Femmes damnées, F du M, p. 230—231. Glej poleg tega še njegovo pesem »Lesbos« in oznako Wagnerjevega lika Tannhäuserja!

²⁷ Metamorfoze, S, str. 72.

²⁸ Josip Vidmar v citiranem delu na str. 71.

²⁹ Kes, CO, str. 51.

v tonu cerkvenih hvalnic in liturgičnih himen, ki jih slogovno označuje predvsem asindetično kopičenje superlativnih sinonimov:

A la très-chère, à la très-belle
Qui remplit mon coeur de clarté,
A l'ange, à l'idole immortelle,
Salut en immortalité!³⁰

Deloma, in sicer zlasti z omenjeno figuro v stilu, spominja na Baudelairovo »Hymne« »Himna« mladega Župančiča:

Jaz se divim tvoji krasoti,
ti čista, ti sveta!
— — — — —
Ti si čista in jasna, nedolžna si,
kot bila si prvi dan!³¹

Baudelairova erotika je obarvana skoraj vedno z otožno melanholijo ali kar uničujočim pesimizmom.

Svoje duševno trpljenje in življenjski obup prisposablja avtor knjige »Les Fleurs du Mal« samotnemu, globokemu in temnemu prepadu. Pascalovsko nazorno predstavo tega brezna srečamo pri Baudelairu pogostokrat, zlasti v pesmih »Le Gouffre« in »De profundis clamavi«, ki sta sprva obedve nosili naslov »Spleen«. Iz tega mraku in noči pesnik hrepeni po svetlem, orientalsko pravljicnem bitju³², iz tega prepada zdihuje po ljubeznivi tolažnici svojih bolečin in viharjev. Toda njegovo kopnenje je brezupno, kajti prepričan je, da on te svoje edine rešiteljice čaka — zaman:

J'implore ta pitié, Toi, l'unique que j'aime,
Du fond du gouffre obscur où mon coeur est tombé.
C'est un univers morne à l'horizon plombé,
Où nagent dans la nuit l'horreur et le blasphème.³³

Mais mon coeur, que jamais ne visite l'extase
Est un théâtre où l'on attend
Toujours, toujours en vain, l'Etre aux ailes de gaze.³⁴

Pri mladem Župančiču najdemo soroden tematičen motiv zlasti v »Pesmi«, ki je v zbirki dobila naslov »Jaz te čakam zaman«³⁵:

³⁰ Hymne, F du M, p. 145—146. Drug sličen primer kopičenja superlativnih izrazov v spiritualni erotiki pri Baudelairu: »A la très-belle, à la très-bonne, à la très-chère!« (Que diras-tu ce soir... F du M).

³¹ Himna, ČO, str. 54. Podobno mesto pri Cankarju: »Ti sveta, ti nedolžna, ti prečista! Kako se sveti v jasni glorioli, v serafski glorioli tvoj obraz!« (Julija, Vinjete 1899, str. 231, CZS I, str. 232).

³² »Les Ténèbres« iz cikla sonetov »Un fantôme«, F du M, str. 58.

³³ De profundis clamavi, F du M, p. 48.

³⁴ L'Irréparable I—II, F du M, p. 86—88.

³⁵ Pesem, LZ 1899, str. 523 — Jaz te čakam zaman, ČP, str. 29—30.

Jaz te čakam zaman,
ti bajka iztočna prelestna,
ti zlata, razkošna Vesna,
ti ljubezni veliki dan.

Jaz nimam ljubečih rok,
da nad mojim življenjem sijo,
da žarke pokojne lijo
v ta prepad globok.

Ah, čemu naprej?
Tak daleč, tak daleč jasnina
in vse naokoli temina
brez mej...

Pri slovenskem pesniku je torej z Baudelairov soroden le motiv, nikakor pa ne življenjsko občutje, ki pri Župančiču zdaleka ni tako usodno, bolešno in porazno kot pri francoskem poetu. Svojsko mojstrski pa je tu avtor knjige »Les Fleurs du Mal« tudi v naturalistično odkritem in brezobzirnem, a plastičnem izrazu. Istemu baudelairovskemu tematičnemu krogu pripada tudi mesto v Župančičevih malo znanih »Sonetih«³⁶:

Kadar izmučen, truden pogled moj
okoli sebe videl bo le mrak
in iz noči se hohotal bo vrag,
tedaj odgrni gosti mi zavoj.

Odkrij mi luči tolažilne soj,
da mi namigne k sebi skoz oblak,
samo trenotek — in pokoj sladak
razpel bo tihe roke nad menoj.

Drugič zajame Baudelaira v njegovem ljubezenskem čustvovanju melanholija z nastopom jeseni, ki vnaša v pesnikovo dušo domotožje po vročem poletju in strah pred mučno zimo, zavest bežnosti vsega toplega človeškega čustvovanja in ledeni dihi smrti. Ljubica Marguerite, zagonetno, zdaj zasanjano nežno, zdaj kruto brezbrizno dekle s sivozelenkastimi očmi³⁷, ga v takem razpoloženju vabi v omotično pozabo čutnih slasti. Pesnik se njeni uničujoče divji strastnosti »z vsemi njenimi spremljevalci: grozotnim trpljenjem, zločinom in blaznostjo« to pot upre in si zaželi od dekleta sestrsko umirjene, blage nežnosti. Svojo melanholično, bežno in umirajočo ljubezen prispodablja veličastni večerni zarji, tonečemu in ugašujočemu jesenskemu soncu. To veličastnost večerne zarje pa imenuje »glorijo sončnega zahoda«³⁸:

Aimons — nous doucement! — O pâle marguerite!
Comme moi n'es-tu pas un soleil automnal,
O ma si blanche, ô ma si froide Marguerite?³⁹

³⁶ Soneti IV., LZ 1900, str. 330.

³⁷ Ciel brouillé, F du M, p. 78.

³⁸ »Le coucher plus glorieux qu'un rêve« (Le Coucher du soleil romantique, F du M), »la gloire du soleil sur la mer violette, la gloire des cités dans le soleil couchant« (Le Voyage IV, ibid.), »les dernières gloires du couchant« (Le Crépuscule du soir, Poèmes en prose).

³⁹ Sonnet d'automne, F du M, p. 105.

Amante ou soeur, soyez la douceur éphémère
D'un glorieux automne ou d'un soleil couchant!⁴⁰

Tudi mladi Župančič primerja v pesmi »Rendez-vous« svoje otožno, bežno ljubezensko čustvo, ki pa izvira od tod, ker je njegova žalostna ljubica siromašna, bedna vele mestna delavka, ugašajoči večerni zarji, katere veličastnost označuje z romanskim izrazom »glorijo«; dekletu, ki jo pesnik nagovarja k ljubezni, je ime Margareta in jo poznamo tudi iz pesmi »Ljubice tri« (ČO) kot ljubico s sivo zelenimi očmi, polnimi solza:

Margareta, ljubica, dober večer!
Ljubiva nocoj se, ljubiva!
Kaj mar nama sreča je kriva!
Poglej, kak oblake obliva
ugaslega sonca glorija...⁴¹

Sorodnost obravnavane Župančičeve pesmi z Baudelaierom tiči torej spet samo v nekaterih tematičnih in stilnih prvinah.

Pogosto pa je Baudelaierovo erotično čustvo do kraja pesimistično. Razbrzdano uživanje se končuje s prenasičenostjo, v pesniku se dvigne gnus nad samim seboj in razuzdanostim sledijo utrujenost, dolgčas in življenjska naveličanost, zato se razočaranega končno polasti želja po krvavem boju za uničenje vsega živega. To svoje doživetje in občutje je avtor »Les Fleurs du Mal« najbolj zgoščeno prikazal v sonetu, ki mu je sprva dal naslov »La Volupté« in ga pozneje nič manj značilno preimenoval v »La Destruction«. Zelo rahlo in oddaljeno tovrstno tematično sorodnost, ki je nastala že bolj v zvezi z dobo sploh⁴², kaže Župančičevo »Večno življenje«⁴³.

Ali pa si Baudelaire, utrujen in naveličan življenja, zlasti senzualno erotičnega, vneto zaželi neobčutljivosti in nezvesti, dolgega počitka in spanja. Tudi mladi Župančič si v ljubezenskih blodnjah, zlasti pa prevarah zaželi počitka in spanja. Toda medtem ko Parižan Baudelaire, čigar ljubezenska strast je stopnjevana in pritirana do trpljenja, paradoksalno išče zdravila zopet v bolezni sami, v razbrzdanem čutnem uživanju in izničenju samega sebe v objemu z demonsko žensko, se mladi Belokranjec Župančič odvrta od ljubezenskih blodenj in prevar in si poišče počitka v prerojeni pomladanski prirodi, ki mu bo znova vrnila vero vase in voljo do življenja. Slovenski pesnik je torej zlasti v tem primeru tuji vpliv oziroma točneje pobudo v

⁴⁰ Chant d'automne II, F du M, p. 91. Obe pesmi sta izšli istočasno.

⁴¹ Rendez-vous, ČO, str. 47. Ivan Cankar hvali to pesem že v pismu z dne 21. avgusta 1898 (objavljenem v Župančičevem zborniku na str. 21) prijatelju-avtorju, ki mu jo je poslal v oceno, po čemer moremo sklepati, da je nastala vsaj že sredi l. 1898.

⁴² Glej na primer sličen motiv tudi pri Verlainu v sonetu »Langueur« iz zbirke »Jadis et naguère«!

⁴³ Večno življenje, ČO, str. 107–109.

skladu s svojo lastno naravo in umetniško osebnostjo docela preustvaril in preoblikoval: pesem je eden izmed številnih dokazov v liriki mladega Župančiča za zgođen pesnikov življenjsko nazorski odklon od dekadentskega pesimizma v zdravi, socialno tvorni optimizem:

Je veux dormir! dormir plutôt que vivre!
Dans un sommeil, aussi doux comme la mort,
J'étalerai mes baisers sans remord
Sur ton beau corps poli comme le cuivre!⁴⁴

Rad bi spal.
Rad prespal bi vse ljubezni tvoje,
rad prespal vse svoje burne boje,
blodnje vse...

Dolgo, dolgo spim in se ne ganem...
in ko vstanem,
kje so boji? Srce mi je mirno.
Kje so dvomi? — Srce mi je verno.
srce mi je verno in svobodno
in življenje gledam polno nad,
kakor kmetič svojo njivo plodno:
hej jesen, daj in prinesi sad!⁴⁵

Kot usodna posledica prekomerno razvite čustvenosti in pomanjkanja volje, mučeniške razpetosti med telesnostjo in duhovnostjo ter tragične disharmonije med stvarnostjo in sanjami se pojavlja pri avtorju »Les Fleurs du Mal« ennuï ali spleen. Iz tega tesnobečnega dolgočasja v življenju pa sta se mogla v njem roditi le še želja in klic po smrti: »Ce pays nous ennuie, ô Mort! Appareillons!« (Le Voyage). Njegova filozofija je najbrezupnejši pesimizem.

Spleen, l'ennui, enakomerni — monotoni in v brezkrajnost se raztezajoči dolgčas, to neopredeljivo čustvo tegobe in groze, se Baudelaira polasča v čisto določenem, z duševnim razpoloženjem skladnem okolju in času. Tako na primer tava kakor omotičen s skrajno napetimi in obremenjenimi živci brezbrizen in obupan po samotnih ulicah rodnega velemesta, kadar z vso težo pritiska nanj enolično siva, umazana in mračna megla. Ta težki in temni sozvok megle in spleena zadoni iz »Les Fleurs du Mal« često, najbolj nazorno in sugestivno pa je njih avtor svoje brezplodno duševno stanje v vlažnem, sivem in dušičem vzdušju velemesta izrazil v pesmih z naslovi »Ciel brouillé«, »Spleen« in »Les sept Vieillards« iz cikla »Tableaux parisiens«:

⁴⁴ Le Léthé, F du M, p. 275. Podobno tudi v drugem načrtu Uvoda za »Les Fleurs du Mal«: »J'aspire à un repos absolu et à une nuit continue... Ne rien vouloir, ne rien sentir, dormir et encore dormir, tel est aujourd'hui mon unique vœu. Vœu infâme et dégoûtant, mais sincère!«

⁴⁵ Pesem, LZ 1899, str. 522 — Kdo v ljubezni, ČP, str. 27—28.

— — — ces jours blancs, tièdes et voilés,
Qui font se fondre en pleurs les coeurs ensorcelés,
Quand, agités d'un mal inconnu qui les tord,
Les nerfs trop éveillés raillent l'esprit qui dort.⁴⁶

Le ciel bas et lourd pèse comme un couvercle
Sur l'esprit gémissant en proie aux longs ennuis,
Et de l'horizon embrassant tout le cercle
Il nous verse un jour plus triste que les nuits.⁴⁷

Rien n'égale en longueur les boiteuses journées,
Quand sous les lourds flocons des neigeuses années
L'ennui, fruit de la morne incuriosité
Prend les proportions de l'immortalité.⁴⁸

Un matin que, décor semblable à l'âme de l'acteur,
Un brouillard sale et jaune inondait tout l'espace,
Je suivais, roidissant mes nerfs comme un héros
Et discutant avec mon âme déjà lasse,
Le faubourg secoué par les lourds tombereaux.⁴⁹

Ob koncu 1898. leta je mlademu Župančiču na Dunaju nastal ciklus pesmi »Zimski žarki«. Poslednja pesem v tem vencu je nosila v prvi, revijski objavi značilen epigraf: »Absintsko-meglen večer na Ringu«, prva pa je ohranila tudi v »Čaši« pripev, ki precèj spominja na Baudelaira:

Nad mestom belim dremlje težek,
oblačen dan,
po ulicah se opotekam jaz
obupa pijan.⁵⁰

Isti motiv najdemo pri pesniku »Čaše opojnosti« še v »Brezplodnih urah« iz cikla »Steze brez cilja«, kjer je z Baudelairom nekoliko soroden tudi stil, in sicer v rabi plurala pri abstraktih, s katerim je francoski pesnik hotel ponazoriti neskončnost spleena ob takšnih meglenih dneh (slovenska sestavljenka »dolčas« nam že sama razloži psihološko nujnost tega emocionalnega plurala pri Baudelairu): »l'esprit gémissant en proie aux longs ennuis«, »les ennuis et les vastes chagrins qui chargent de leurs poids l'existence brumeuse«, »les noirs ennuis des neigeuses soirées«, »l'hiver aux neiges monotones«⁵¹:

⁴⁶ Ciel brouillé, F du M, p. 78.

⁴⁷ Spleen: Quand le ciel bas et lourd..., F du M, p. 120.

⁴⁸ Spleen: J'ai plus de souvenirs que..., F du M, p. 117—118.

⁴⁹ Les sept Vieillards, F du M, p. 179.

⁵⁰ Zimski žarki, decembrska številka LZ 1898, str. 728—729, ČO str. 27.

⁵¹ Spleen: Quand le ciel bas et lourd..., Elévation, La Muse vénale, Paysage (Tableaux parisiens), vse iz »Les Fleurs du Mal«.

Brezplodne ure spet vise nad mano
s samotami večernimi,
s tihotami enakomernimi;
v megló je širno mesto pokopano.⁵²

Drugič se polasča avtorja »Les Fleurs du Mal« čustvo nemira in tesnobe zvečer ob nastopajočem mraku. Ta se pesniku bliža poosebljen, tiho in zahrbtno, z volčjimi koraki. Ob grozotno skrivnostnih trenutkih, ko se prebuja k življenju hrupni nočni Pariz z mravljiščem svojih vlačug, sleparjev in zločincev, nagovarja Baudelaire svoje srce k po-koju in zbranosti in se umika v samoto. Tam prisluhne pretresljivim vzdihom bolnikov in umirajočih ter krikom blaznežev iz daljave ali pa zažive pred njim spomini na minula lastna leta, polni žgoče samo-ohožbe:

Voici le soir charmant, ami du criminel;
Il vient comme un complice, à pas de loup.

Recueille-toi, mon âme, en ce grave moment!
C'est l'heure où les douleurs des malades s'aigrissent!
La sombre Nuit les prend à la gorge; ils finissent
Leur destinée et vont vers le gouffre commun;
L'hôpital se remplit de leurs soupirs.⁵³

Sois sage, ô ma Douleur, et tiens-toi plus tranquille,
Tu réclamaïs le Soir; il descend; le voici:
Une atmosphère obscure enveloppe la ville,
Aux uns portant la paix, aux autres le souci.

----- Vois se pencher les défunes Années,
Sur les balcons du ciel, en robes surannées;
Surgir du fond des eaux le Regret souriant.

Entends, ma chère, entends la douce Nuit qui marche.⁵⁴

Pri Zupančiču naletimo na sledove tovrstne Baudelairove tematike na več mestih. Nekaj povrhu zajetega in neprepričljivo učinkujočega mrtvaško grozotnega vzdušja ob mraku, združenega s spominom na lahkomišno zapravljenost preteklost, kakor je lastno francoskemu

⁵² Brezplodne ure..., ČO, str. 50. — Iz istih dunajskih let datirajo tudi nekateri drugi primeri obravnavanega motiva pri naših modernih, tako mesto pri Ivanu Cankarju: »Dež je škropil z dolgočasno enakomernostjo iz nizkega, čez in čez z umazano belimi oblaki pokritega neba« (Ivan Dob, Na Drenovem, SN od 4. do 12. jan. 1898), zlasti pa močno baudelairovski verzi iz Mur-novega »Soneta starčka« (LZ 1899, str. 755):

Oblaki, dež in zimske te megle
pod nebom nizko ves dan plavajo,
kot izgubljene misli tavajo.

⁵³ Le Crépuscule du soir, F du M, p. 191—192. V Baudelairovih »Poèmes en prose«, prvotno »Spleen de Paris«, najdemo tudi istoimensko črtico.

⁵⁴ Recueillement, F du M, p. 157. Obe pesmi sta nastali istočasno in pesnik ju je opremil v pismu uredniku nekega zbornika, kjer sta imeli biti objavljene, s temle pojasnilom: »Je vous envoie deux morceaux poétiques, qui re-présentent à peu près la somme des rêveries dont je suis assailli aux heures crépusculaires«.

poetu v pesmi »Recueillement«, srečamo v malo znani Župančičevi pesmici »Mrak«. Slovenski pesnik jo je objavil 1899. leta v mladinskem listu »Vrtcu«; njen dekadencijski značaj je ugotovil že dr. Ivan Pregelj.⁵⁶ Na vpliv avtorja »Les Fleurs du Mal« kažeta v pesmi zlasti poslednja dva stiha s personifikacijo pesnikovih mrtvih, izgubljenih dni in bridko ironičnim nasmehom le-teh:

Mrak... In tiho, tiho kot bi
Ležal v grobi...

— — — — —
Iz teme smejo se dnevi
Izgubljeni...⁵⁶

Oddaljeno tematično zvezo z obravnavanim motivom pri Baudelairu kažejo tudi že omenjeni Župančičevi »Soneti« iz l. 1900. V njih prosi pesnik svojo »bolno muzo«, naj ga ne obiskuje več »pod večerni mrak, ko moč zaspi in se obup zbudi«.⁵⁷ Najbolj pa se je približal Župančič avtorju pesmi »Recueillement« in »Le Crépuscule du soir« v nekoliko kasnejši in bolj znani pesmi z značilnim naslovom »T i h o p r i h a j a m r a k «.⁵⁸ Vendarle je celo tu sorodnost le delna in obstoji v sledečih tematičnih in stilnih potezah: občutku splošnega nemira v trenutkih večernega mraku, teži lastnih spominov in otožni pesmi sirot; personifikaciji noči, ki se bliža s komaj slišnimi koraki; apostrofi na lastno vznemirjeno srce.⁵⁹ Osnovna čustvena barva in umetniška oblika pa ostajata pri Baudelairu in Župančiču slej ko prej bistveno različni: tam plastik, tu muzik; tam naturalistični dekadent, tu neoromantik; tam do katastrofalne intenzitete pritirani pesimizem, tu mladostna melanholija, za katero vemo, da bo kmalu našla izhod.

Najmočneje pa razjeda avtorja »Les Fleurs du Mal« spleen ponoči. Ne le kes nad lastnimi zablodami, ampak tudi ihtenje zaradi razbite sreče in gnev nad krivično življenjsko usodo mučijo v teh dolgih, temnih in samotnih nočnih urah njegovo srce. Solze in krčevito stisnjene pesti so zunanji izraz teh pesnikovih prečutih noči. V tem pogledu nekoliko spominja na Baudelairovo »Réversibilité« prva kitica Župančičeve pesmi »Premnogo noč...« iz cikla »Albertina« v »Čaši«.

Sredi umazanega velemesta in tega črnega obupa se Baudelairu stoži po svetli in srečni mladosti. Napoti se iskat sončnega in dehtječega paradiža, polnega otroško lepih ljubezni in tihih radosti; kliče za tem svojim mladostnim rajem, pa je že tako zelo daleč, da ga ni

⁵⁶ Dr. Ivan Pregelj: »Dve sliki iz moderne slovenske lirike«. »Mentor« 1916/17, str. 205.

⁵⁷ Mrak, Vrtec 1899, str. 75.

⁵⁸ Soneti II., LZ 1900, str. 329—330.

⁵⁹ Tiho prihaja mrak, LZ 1906, str. 1, S, str. 25—26.

⁶⁰ Glede te poslednje stilne figure, zlasti pa zagonetne neopredeljivosti, brezvzročnosti in splošnosti nemira, ki plaši pesnikovo srce, pa Župančičeva pesem spominja še bolj na Verlainovo »Il pleure dans mon coeur« iz zbirke »Romances sans paroles«: »Quelle est cette langueur qui pénètre mon coeur? — Il pleure sans raison dans ce coeur qui s'écœure.«

moči več priklicati nazaj. Rahlo podobno kakor francoski pesnik v »Moesta et errabunda« išče tudi Župančič v pesmi »Premnogo noč...« in ciklu »Bolne rože« zaman svojih zlatih mladih dni po tihih gajih in skritih rajih, polnih sonca in dehtečega maja⁶⁰.

Mesto je ovito v mrzlo noč in gosto meglo. Toda po ozračju se razliva ubrano praznično zvonjenje, ki budi v ljudeh, zbranih ob prijetno plapolajočih domačih ognjiščih, lepe spomine na daljne čase. Poet Baudelaire pa je podoben ubitemu zvonu brez moči in glasu, ko ga v teh meglenih zimskih večerih v njegovi samoti duši spleen:

Il est amer et doux, pendant les nuits d'hiver,
D'écouter près du feu qui palpite et qui fume
Les souvenirs lointains lentement s'élever
Au bruit des carillons qui chantent dans la brume.

Moi, mon âme est fêlée, et lorsqu'en ses ennuis
Elle veut de ses chants peupler l'air froid des nuits,
Il arrive souvent que sa voix affaiblie
Semble le râle épais d'un blessé — — —⁶¹

Baudelairovemu nekoliko soroden občutek osamelosti in pobitosti ob meglenih decembrskih večerih ter notranje disharmonije z zvonjenjem in spokojnostjo božičnih praznikov, kompozicijsko izražene z antitezo, ki jo je pesnik »Čaše« okrepil še z aposiopezo, najdemo tudi pri mladem Župančiču:

Brezplodne ure spet vise nad mano
s samotami večernimi,
s tihotami jednakomernimi;
v meglo je širno mesto pokopano.

Sveti božični čas!
Glasovi plapolajo
zvonov polnočnih, in pobožne sveče
po mračni cerkvi mirno trepetajo,
umirajo...
Neštete množice se zbirajo,
pred božjimi se čudi klanjajo
in v davne, daljne čase sanjajo.
Nad njimi plava sveti duh pokoja...

A jaz...
O, če bi vedela, ti majka moja...⁶²

⁶⁰ Réversibilité, F du M, p. 68 — Premnogo noč... (Albertina), ČO, str. 17; Moesta et errabunda, F du M, p. 102—103 — Iskal sem svojih mladih dnij (Bolne rože), ČO, str. 76. »Mladi dnovi« in »dnevi minoli« pri Župančiču pa spominjajo predvsem na Verlainove v stihih: »Je me souviens des jours anciens et je pleure« (Chanson d'automne, Poèmes saturniens).

⁶¹ La Cloche fêlée (sprva Spleen), F du M, str. 115.

⁶² Brezplodne ure..., ČO, str. 50. — Baudelairovski motiv mehkega zvonjenja v meglenih večerih, združenega z otožnimi spomini in bridko osamelostjo, vsebujeta tudi dve Murnovi pesmi iz tistega časa, »Gospa« iz l. 1898 in »Večer« iz 1900 (pri Trdinovi na straneh 75 in 126).

Na Župančičevo zgodnje ustvarjanje je rahlo vplivala tudi Baudelairova »La Pipe«. Njeno misel, da poeta tolaži, kadar je žalosten in zaskrbljen, njegova pipa, najdemo zelo medlo zastopano v Župančičevi mladostno samozavestni in satirični »Na pot« ob zaključku njegove prve pesniške zbirke⁶³, na katero sta neprimerno močnejše vplivala Verlaine in Dehmel⁶⁴. Krepkejša je zveza Baudelairove »La Pipe« z neko drugo pesmijo mladega Župančiča iz tistega časa — a spet le v vizuelni impresiji in zunanem opisu predmeta, ne pa vsebini pesmi, ta je pri slovenskem pesniku mladinska z malce neokusno vzgojno poanto — z »Očetovo pipo«:

Je suis la pipe d'un auteur;
Quand il est comblé de douleur,
J'enlace et je berce son âme
Dans le réseau mobile et bleu
Qui monte de ma bouche en feu.⁶⁵

Poglejte, očetova pipa!
Kakó mi veselo gori!
Kakó v kolobarjih višnjevih
Do stropa nje dim se vali!⁶⁶

Baudelaire je gojil nenavadno in na prvi pogled nerazumljivo ljubezen do mačk, ki so zanj skrivale v sebi neko magično silo. V svojem negibnem ždenju po mračnih samotah so mu bile prispodoba zagonetnega modrovanja in groze. V pripisovanju človeških lastnosti tej živali pa je šel še dalje, ker ga je mačka z bleskom svojih oči, zlasti pa vonjem svojega života spominjala njegove strastne ljubice-mulatke. V eni izmed treh svojih pesmi z naslovom »Le Chat« boža svojo ljubljanko in jo takole nagovarja:

Viens, mon beau chat, sur mon coeur amoureux:
Retiens les griffes de ta patte.
Lorsque mes doigts caressent à loisir
Ta tête et ton dos élastique,
Je vois ma femme en esprit.⁶⁷

To primerjanje mačke z žensko, ki je pri Baudelairu temeljilo na resničnih senzorielnih asociacijah in osebnih doživetjih, je pri njegovih epigonih prešlo v literarno modo. In bolj odmev te splošne dekadentske mode kakor pa neposreden vpliv avtorja »Les Fleurs du Mal« je Župančičeva epska pesem »Stari Kiš«⁶⁸. »Junak« te balade, na katerega je slovenski pesnik preložil psihični proces zamenjave mačke s človekom, je zblaznel. Zblaznel, ker ga je varala mlada žena, ki jo je ljubil, in ga zapustila, mu ob skesanem povratku umrla, za njo pa še njen nezakonski otrok, o katerem je bil dobričina prepričan, da je njegov. Umobolni starček se je torej vrnil s pogreba »svojega« sinka domov in ko na pragu svoje bajte ugleda mlado mačko, v svojem

⁶³ Na pot, CO, str. 110.

⁶⁴ Verlaine: »En route, mauvaise troupe!« v Prologu zbirke »Jadis et naguère«; Dehmel: Den Herrn Kritiker (Erlösungen).

⁶⁵ La Pipe, F du M, p. 109.

⁶⁶ Očetova pipa, Vrtec 1900, str. 153.

⁶⁷ Le Chat (Viens mon beau chat...), F du M, p. 53.

⁶⁸ Stari Kiš, LZ 1898, str. 499, CO, str. 104—106.

bolestnem hrepenenju po izgubljenem otroku odkrije v njej svoje dozdnevno dete:

Stari Kiš sedi
sredi izbe svoje,
gladi mačico
in poje:

»Jaz sem te spoznal
po beli dlačici,
jaz sem te spoznal
po tvoji nežni tačici...«⁶⁹

Novi, skrajno subjektivni in emocionalni vsebini svoje umetnosti je dal Baudelaire tudi skladen nov, niansiran in sugestiven izraz in slog. Ta je zapustil nekaj sledov tudi v liriki mladega Župančiča.

Simbolični naslov Baudelairove pesniške knjige »Les Fleurs du Mal« prevajajo navadno kot »Rože zla«, toda pesnik sam nam narekuje tudi možnost druge razlage. V znanem posvetilu Gautieru imenuje namreč svoje pesmi »fleurs malades«, kar bi se po naše reklo »bolne rože«. Pri Župančiču nosi tak naslov ciklus sedmih melanholičnih erotičnih pesmi (»To so tiste tihe boli, ki takrat vzevetele so...«) v »Čaši«. Isti stilizem pa srečamo pri njem nato še v mladostno vedri in fantovsko pogumni pesmi »Po strani klobuk«, ki je izšla v reviji že leto dni po izidu »Čaše« in jo je pesnik sprejel v svojo drugo zbirko »Čez plan« pod značilnim naslovom »Raznim poetom«⁷⁰. V tej programski pesmi pomenijo »rože bolné« zavesten idejni odboj mladega slovenskega pesnika od razboljenega in pesimističnega življenjskega čustvovanja zapadnoevropskih dekadentov, v kolikor ga je tudi prej v njem sploh bilo:

Po strani klobuk, pokonci glavó,
krepkó udarjaj ob tlak —
tak bodi poet — a rože bolné
naj vrag si zatakne za trak!

Ta stilizem v Župančičevo mladostno liriko torej ni prišel naravnost iz Baudelaira, ampak ga ji je posredovalo okolje dunajske moderne. Najdemo ga tudi pri drugih članih naše moderne⁷¹ in vsaj med mladimi in bojevitimi slovenskimi študenti na Dunaju je postal sčasoma tako znan, da so ga nasprotniki nove struje uporabljali kot polemično in parodistično sredstvo proti njej. Tako je pisala dunajska »Zora« l. 1900: »Rod melanholikov se množi v življenju in v literaturi. V moderni literaturi se oglašajo 'zlomljene duše', 'trudne duše', 'bolne rože'.« Podobno se je tedaj hudoval nad svojimi dunajskimi rojaki in tovariši-

⁶⁹ Pesem je doživela v svoji dobi živahen odmev: razlago in pohvalno oceno psihiatra dr. J. Robide (SN 1899, št. 87—90), ki je sprožila ironičen ugovor urednika DSa Evgena Lampeta (KO 1899, III. zv., str. 250 sl.). Vsaj posredno se na »Starega Kiša« nanaša tudi parodija »Ej oblački, oblački...«, sedmi izmed Opekovih že omenjenih »Dekadentskih biserov« (DS 1899, št. 21—23).

⁷⁰ Bolne rože, ČO, str. 69—77; Po strani klobuk, LZ 1900, str. 288 — Raznim poetom, CP, str. 59.

⁷¹ Tako so vzevetele »bolne rože« Murnu v že omenjenem »Sonetu starčka« (LZ 1899), Gradniku pa v pesmi »Ti rada zreš...« (almanah »Na novih potih«, 1902).

modernisti Dergančev in Županičev »Jug«: »Večina naših umetnikov presaja tuje, eksotično cvetličje, večina naših pesnikov poje o bolnih rožah!«⁷²

Avtor »Les Fleurs du Mal« je sprejel v svoj pesniški besednjak vrsto tujk, ki so zanj značilne, ker z jezikovno-stilne strani prispevajo k eksotičnosti in mističnosti njegove poezije. Nekaj teh tujk srečamo tudi v liriki mladega Župančiča.

Tako uporabljata pesnika za razuzdane zabave izraz »orgije«, katerih žgoči ogenj pušča za seboj le prazno, pusto pogorišče: »Sur les débris fumeux des stupides orgies — Aj to je bila divja orgija! Čemu nazaj na pusto pogorišče!«⁷³

Kakor »vampir« muči poet svoje lahkožive nasprotnike, a v oboževanju lastne bclečine trpi najbolj sam, tako da je najhujši krvoses sam sebi: »Je suis la plaie et le couteau, je suis de mon coeur le vampire! — Pokopali ste vampirja, maternica je moj grob...«⁷⁴

Zlobni »demoni«, katerih sence hite v Župančičevi »Rendez-vous« čez oboke zamazane stanovanjske mestne hiše in bedno delavko Margaretto vabijo in grabijo v mrak težkega življenja, rahlo spominjajo na Baudelaireve »démons malsains« v »Le Crépuscule du soir«, ki letajo nad pariškimi ulicami in s trkanjem na podstrešna okna kličejo ljudi k prostituciji.⁷⁵

Izraz »glorija« uporabljata francoski in slovenski pesnik v stalni metaforični zvezi »sončna glorija«: »la gloire d'un ciel pur où frémit l'éternelle chaleur, le coucher plus glorieux qu'un rêve, la gloire du soleil sur la mer, les dernières gloires du couchant — ugaslega solnca glorija, sanjal sem solčno glorijo. Daj svojo glorijo, jutranja zarja!«⁷⁶

Sem spadajo tudi »fanfare«, ki done svetlo kot jasen, bleščeč dan: »claire et joyeuse ainsi qu'une fanfare dans le matin étincelant — poldneva fanfare svetlozvočne. In vstalo je kot zvok fanfar in vzplalo je kot silen žar od vsepovsod...«⁷⁷

Baudelaire dalje posebno ljubi razne bleščeče in brušene bisere, kamne in dragulje, tako da njegov pesniški slovar in metaforika kar žarita »kristalov« in »diamantov«. Na pesnikovi ljubici »tout n'est

⁷² »Zora« 1900, str. 73; »Jug« 1901, 2. štev.

⁷³ L'Aube spirituelle, F du M, p. 72 — Vrt mojih sanj (Zimski žarki), LZ 1898, str. 729, ČO, str. 30—31.

⁷⁴ L'Héautontimorouménos, F du M, p. 159 — Svojim prijateljem, S, str. 39—40.

⁷⁵ Rendez-vous, ČO, str. 47 — Le Crépuscule du soir, F du M, p. 191.

⁷⁶ La Chevelure, F du M, p. 38; Le Coucher du soleil romantique, ibid., p. 153; Le Voyage IV, ibid., p. 265; Le Crépuscule du soir, Poèmes en prose — Rendez-vous, ČO, str. 47; Zaprl sem oči, LZ 1902, str. 73, Solnce-roža, S, str. 12; Z vlakom, Sn 1904, str. 138, S, str. 85. Soroden primer pri Ivanu Cankarju: »Zarja pa je sijala z vso svojo zlato glorijo« (Za križem, Jure: 1904—1908, str. 35).

⁷⁷ Confession, F du M, p. 70 — Sv. Barbara, Sn 1902/I, str. 61, Pokopališče sv. Barbare, CP, str. 87; Manom 6, CP, str. 11.

qu'or, acier, lumière et diamants«, mladi Župančič pa ji podobno poleg drugega dragocenega nakita ovije »krog pasa demantov v objemu zlata«. ⁷⁸

Prav tako ima avtor knjige »Les Fleurs du Mal« rad izbrano ter dišečo tropsko floro; s svojim razkošnim vonjem ga opajajo zlasti »tamariske«, ki jih mladi slovenski pesnik imenuje kar »parfumovane tamariske«: »le parfum des verts tamariniers circule dans l'air et m'enfle la narine — parfumovane tamariske in aristokratsko samujoče teje, Tamariska pne nad mano s cvetjem omotane veje in iz vsake čašice cedi se omotna vonjava.« ⁷⁹

Če je bil Baudelairov vpliv na Župančiča že v navedenih primerih mnogokje le posreden, sta mlademu slovenskemu »dekadentu« predvsem okolje in doba zapustila še sledeče tuje izraze: »metamorfoze«, »sfingo«, »fantom« in »ekstazo«, ki jih najdemo tudi pri Verlainu.

Posebnost v Baudelairovem pesniškem jeziku predstavlja tudi emocionalni plural, ki je stilistični izraz za okrepljeno pesnikovo doživljanje in stopnjevano čustvovanje. S takim pluralom smo se že srečali ob Župančičevih »Brezplodnih urah...« Pri avtorju knjige »Les Fleurs du Mal« ga tvorijo besede kot »les ennuis« in podobna abstrakta, potem pa razni izrazi, ki pomenijo klimatične pojave in sferične pojme, predvsem »les ténèbres« in »les soleils«.

Po zgledu Baudelairovih »les ténèbres« srečavamo pri naših modernih, zlasti pri Župančiču, »m r a k o v e«. Toda medtem ko so francoske »les ténèbres« plural že lingvistično morfološko (< lat. tenebrae, -arum), so bili »mrakovi« v slovenščini stilistična novost, ki jo je uvedla v naš pesniški jezik moderna. Ta emocionalni plural, ki pri francoskem poetu izraža predvsem življenjski spleen, najdemo v »Les Fleurs du Mal« na številnih mestih, pogosto tudi v besednih zvezah, ki nam zlasti razjasnijo nastanek in pomen tega stilizma: »pâles ténèbres, lourdes t., froides t., t. vides, le silence et l'horreur des ténèbres, la mer des Ténèbres, les rideaux des ténèbres; des ténèbres, plus denses que la poix, sans matin et sans soir, sans astres, sans éclairs funèbres« ⁸⁰. Župančič ima poleg »mrakov« tudi »mrakove črne« in »večerne mrakove«, »zadušne mrakove globin« in »mrakove bolesti« ⁸¹. Isti stilizem predstavlja pri njem tudi sinonim »temine« oziroma »teme« (grafično daljšo obliko najdemo pri njem desetkrat, krajšo pa samo dvakrat), zlasti v zvezah: »teme globoke, temine brez mej, temine

⁷⁸ Avec ses vêtements ondoyants et nacrés..., F du M, p. 42 — Orijentalni sonet, LZ 1907, str. 513, S, str. 21.

⁷⁹ Parfum exotique, F du M, p. 36 — Vrt mojih sanj (Zimski žarki), LZ 1898, str. 729, CO, str. 30 in 31; Samotna melodija, CO, str. 52.

⁸⁰ Glej pesmi iz »Les Fleurs du Mal«: Brumes et Pluies, Le Flacon, Chant d'automne I, Le Tonneau de la haine, Les Chats, Le Voyage VII, La Fin de la journée, L'Irréparable.

⁸¹ Vrt mojih sanj... (Zimski žarki), LZ 1898, CO; Manom 8, CP; Prebujenje, S in Mesečina, LZ 1917, VZV.

brezobrazne, temine črne⁸². Za razlago tega stilizma pa je pri mladem Župančiču značilno zlasti mesto »Iz beležnice Pavla Kuzme«, črtice iz življenja naših modernih iz l. 1902: »In kadar smo hodili takole sami po polju, nas je večkrat obšlo vse tri. Prišlo je z mrakovi, ko se raztegne ravan v brezkončnost. In modrovali smo. Ah, in turobna je bila ta naša filozofija, tako je bila žalostna in temna...«⁸³

Podoben emocionalni plural so tudi Baudelairove »les frimas«, zlasti v pesmih »Ciel brouillé« in »Brumes et Pluies«, kjer pesnik uporablja besedo izrazito simbolično v smislu pesimistične erotike in spleena:

Rien n'est plus doux au coeur plein de choses funèbres,
Et sur qui dès longtemps descendent les frimas,
O blafardes saisons, reines de nos climats,
Que l'aspect permanent de vos pâles ténèbres.⁸⁴

Pri Otonu Župančiču naletimo na medel odsev teh »frimas« v »Bolnih rožah« v »Čaši«, kjer toži: »Nad mojim žitjem je ugasnil dan, na moje setve mrazi dahnili...«, in v »mrazovih« kasnejše moško ponosne in duhovno samozavestne »Drevo v mrazu — Sebi«⁸⁵.

Analogno kot »les ténèbres« je Baudelairu nastal emocionalni plural »les soleils«⁸⁶. Njegov tovrstni stilistični zgled se rahlo javlja v »soncih« Župančičevih religioznih vizij in panteističnih himen iz dobe »Samogovorov«⁸⁷.

⁸² Rendez-vous, ČO; Dan III, LZ 1900, CP; Tiho prihaja mrak, LZ 1906, S; Prebujenje, S.

⁸³ Iz beležnice Pavla Kuzme, LZ 1902, str. 816.

⁸⁴ Brumes et Pluies, F du M, p. 203; prim. tudi Ciel brouillé, prav tam na str. 78, zadnji tercet.

⁸⁵ Drevo v mrazu, LZ 1905 — Sebi, S; Nad mojim žitjem je ugasnil dan... (Bolne rože), ČO, str. 72. Neprimerno močnejši in očitnejši je vpliv citirane »Brumes et Pluies«, zlasti glede pesniškega prenosa zimske impresije na poetovo srce, na Murnovi »Kje tihi si mi dom?« (osmošolski almanah »Na razstanku«, 1898, str. 8), le da je Aleksandrov tu Baudelairov emocionalni plural zamenjal z enakovrednim slovenskim durativnim glagolom:

Prostrane dalje mrak molči,
prši sneg, zamrzava...
Ah, v srce, zdi se, naletava.

⁸⁶ »Les soleils mouillés de ces ciels brouillés« (L'invitation au voyage), »Les soleils couchants« (prav tam v »Les Fleurs du Mal« in »Poèmes en prose«; tudi Verlaine ima v »Poèmes saturniens« pesem z naslovom »Soleils couchants«), »les soleils malsains d'été« (La Géante), »J'ai longtemps habité sous de vastes portiques que les soleils marins teignaient de mille feux« (La Vie antérieure), »La Curiosité nous tourmente et nous roule, comme un Ange cruel qui fouette des soleils« (Le Voyage II), »mes yeux consumés ne voient que des souvenirs de soleils« (Les Plaintes d'un Icare).

⁸⁷ »V oči zavešene vaše žar solne ugaslih svetil« (Zaprti park, LZ 1905, S), »Nebo je bilo polno mrtvih solne... bili so vse hitreji krogi solne, vse ožji, bližji, in vse bolj krvavi... Okoli križa je besnelo kolo, po nebu kolo poblaznelih solne...« (Vizija, S), »Gori, varljivka — resnica nam, gori! Kaži nam mesta v cvetoči pokrajini, kupol kipenje v solne skritih sijajini...« (Prebujenje, S), »Kar živi, vse k tlom je sklonjeno, kakor pod sonci neusmiljeno žgočimi trava« (Dies irae, Sn 1914, VZV).

Sem spada končno tudi množinska oblika imen rek, kakršno najdemo v fantaziji Baudelaira-esteta »Rêve parisien« in v Župančičevem panteistično občutenem III. poglavju »Iz Jerale«. Vendarle bi bilo nápak, ta stilizem pri slovenskem pesniku pripisovati zgolj Baudelairu, ker je lasten tudi drugim francoskim simbolistom. Zato moremo v tem primeru pri Župančiču govoriti spet le o nekakem kolektivnem in bolj ali manj podzavestnem vplivu nanj⁸⁸.

Epiteton »črn« v slovenski liriki do Župančiča nikakor ni bil neznan pojav, saj ga srečamo pred njim že vsaj pri dveh pesnikih osebne melanholije, kakršna sta bila Simon Jenko in Gregorčič. Najdemo ga celo v naši ljudski pesmi, in sicer v nekaterih stalnih besednih zvezah. Nekaj takih stalnih ukrasnih pridevkov po zgledu narodne srečamo tudi v Župančičevi zgodnji otroški pesmi v dobi izpred »Čaše«: »črna gora«, »črni vran«, »črna rana«. V novih, za našo poezijo dotlej nenavadnih ter sugestivnih pomenskih zvezah pa najdemo ta epiteton pri Župančiču v njegovi dunajski dobi, ko stá vplivala nanj s svojim novim in prefinjenim stilom zapadnoevropska dekadenca in simbolizem, v našem primeru pa zlasti Baudelaire. Za poeta kolorista in pesimista, ki je razočaran nad ljubeznijo in življenjem vzdihnil: »Pour moi tout était noir et sanglant désormais!« in »Je cherche le vide, et le noir, et le nul«⁸⁹, je »noir« morda najznačilnejši, zato pa tudi najpogostnejši epiteton. Tako pozna Baudelaire »noire colère«, Župančič pa »črni gnev« in »črni srd«, francoski poet »l'amour véritable, avec ses noirs enchantements«, »des plaisirs noirs«, »volupté noire« in slovenski pesnik »črne strasti«⁹⁰.

Precej pogosten je pri Baudelairu tudi epiteton »mystique«, zlasti v pesmih s spiritualno erotiko. Pri Župančiču ga srečamo dosledno le v okviru znanega neoromantičnega simbola »rosae mysticae«, »mistične rože« oziroma »rože skrivnosti polne«⁹¹, kar dokazuje, da gre v tem pogledu pri slovenskem pesniku za vpliv tedanje dobe na splošno.

Primere metaforike z religiozno liturgičnega področja moremo kot dediščino dunajske dekadentske šole zasledovati pri Župančiču od njegove prve pesniške zbirke do novejših stvaritev, kakršna je lirična drama »Veronika Deseniška«. Na splošno gre torej tudi tu

⁸⁸ »V neznanska brezna se mečejo, skoz stene — pečine se kličejo: kristalno žvenkljajoče bodoče Save in Drave in Soče in Volge in svete Gange in Nili —« (Jerale III. pogl., LZ 1927, str. 1—3, NB) — »Insouciantes et taciturnes des Ganges, dans le firmament, versaient le trésor de leurs urnes dans les gouffres de diamant« (Baudelaire, Rêve parisien, F du M; sorodno mesto ima tudi Verlaine v »Nocturne parisien« iz »Poèmes saturniens«): »Le froid rapait du fer pulvérisé en brouillards roux sur des Volgas et des Oders« (Verhaeren: Celle des voyages, Les vignes de ma muraille).

⁸⁹ Un Voyage à Cythère, F du M, p. 239; Obsession, ibid., p. 122.

⁹⁰ Les Litanies de Satan, F du M, p. 252 — Pesem mladine, LZ 1900, str. 737, ČP, str. 83; Ob Kvarneru, ČP, str. 90; Le Vin de l'assassin, Le Poison, A une Madone, F du M, pages 218, 76 et 93 — Meni se hoče..., ČP, str. 83.

⁹¹ Rosa mystica — Ti skrivnostni moj cvet..., LZ 1899, ČO (Albertina), tudi motto za »Čašo«; Moja Madonna! (Albertina), ČO; Motto za »Samogovore«; Ko so se razlili..., Sn 1915.

za vpliv dobe, vendarle poznamo nekaj stilizmov te vrste, ki nekoliko spominjajo posebej na Baudelaira.

Tako primerja francoski poet bučanje morja in gozdov katedralam, v katerih grme orgle ali odmevajo tegobni koraki menihov. Podobno komparacijo srečamo tudi pri Župančiču:

Grands bois, vous m'effrayez comme des cathédrales,
Vous hurlez comme l'orgue; et dans nos coeurs maudits,
Chambres d'éternel deuil où vibrent de vieux râles,
Répondent les échos de vos De profundis.

Zašumeli lesi,
zašumeli tihi,
kot na koru bi molili
črni bi menihi.

O šum vodâ zvečer	Podzemskih katedral
iz dalje neprestani!	oboki in oboki...
O spev slapov ubrani	iz njih, iz orgel, zvoki
v zvezdâ strmeči mir!	gnetó se val na val. ⁹²

Drugič služijo Baudelairu liturgični predmeti in obredi, preneseni v cvetočo poletno pokrajino, oblito z zarjo zahajajočega sonca, kot simboli pesnikovih otožnih ljubezenskih spominov in koprnenja. Bilke skrivnostno drhte, cvetovi rož pa so kadilnice, ki se jim vije vonjivi dim do čudežne monštrance na žrtveniku ljubezni. Slično simboliko glej tudi pri Župančiču:

Voici venir les temps où vibrant sur sa tige
Chaque fleur s'évapore ainsi qu'un encensoir,
— — — — —
Le ciel est triste et beau comme un grand reposoir,
— — — — —
Le soleil s'est noyé dans son sang qui se fige...
Ton souvenir en moi luit comme un ostensor!

Okrásila se s cvetkami poljana.
Tajnostno okrog trepetanje —
povzdigovanje.
Vse travne bilke se zibljejo,
v molitvi se pripogibljejo,
a rožice mašujejo,
iz kelihov jasnih žrtvujejo
solncu nebeškemu svojo kri...⁹³

Vrsta prisodob pri Baudelairu govori o prefinjenosti in niansiranosti njegovega čustvovanja in umetniškega izraza: tako razpenja peruti njegova duša, pa tudi njegove misli dvignejo krila in polete svojemu cilju naproti; z omamno dišečih tropskih dreves curlja na

⁹² Obsession, F du M, p. 122 — Pred nevihto, »Zvonček« 1900, str. 119; Večerna, LZ 1918, str. 272.

⁹³ Harmonie du soir, F du M, p. 73 — Ti gizdava devojka Julijana (Albertina), CO, str. 18.

človeka pod njihovimi razkošnimi krošnjami lenivo in uspavajoče ugodje in skozi lepe oči pesnikovega dekleta kaplja nekaj kakor noč prijetno mehkega.⁹⁴ Med taka in podobna izbrana, a skoraj redna stilistična sredstva, kakor so glagolski sinonimi »filtrer, ruisseler, pleuvoir« ali »les ailes«, spadajo pri Baudelairu tudi »les voiles, les rideaux«. V tem poslednjem primeru je zveza francoskega poeta s pesnikom »Čaše opojnosti« spet nekoliko ožja.

Baudelaire in njegova ljubica uživata trenutke spokojne sreče ob rožnato zavešenih večerih: »les soirs au balcon, voilés de vapeurs roses«, »les voiles du soir, passementés d'or fin«.⁹⁵ Ob dolgih jesenskih dnevih in samotnih večerih pa pesnika duši spleen in tedaj so megle podobne sivim koprenam in mrakovi so kakor mrtvaški prt, ki tesno ovija njegovo trudno dušo: »ces jours blancs, tièdes et voilés; les lourdes draperies des profondeurs de l'Orient; O fins d'automne, hivers, printemps trempés de boue, endormieuses saisons! je vous aime et vous loue d'envelopper ainsi mon coeur et mon cerveau d'un linceul vapoureux; Je vais me coucher sur le dos et me rouler dans vos rideaux, o rafraichissantes ténèbres!«⁹⁶ Stilistično sorodna mesta pri Župančiču: »Kedar spusti večer na zemljo fino pletene zaves; Jesen razgrinja sive pajčolane; že zagrne ga v črne koprene mrak; ob urah črnih, ko vesoljni svet v kopreno neprodarno je odet... kadar izmučen, truden pogled moj okoli sebe videl bo le mrak, tedaj odgrni gosti mi zavoj!«⁹⁷

Naj sledi še nekaj prisposodob, ki so obema pesnikoma skupne, a so pri njiju zastopane le posamič.

Ob trenutkih melanholije prehaja in se prelija po »nevidni« vzpetini, môstu bridkost od duše pesnikove izvoljenke do njegovega srca: »l'âme de l'aimée s'épanche, mourante, en un flot de triste langueur, qui par une invisible pente descend jusqu'au fond de mon coeur — Kot mavrica nevidna vzpel se most je med menoj in njo, da je skrivnost lahko hodila med menoj in njo, o, kot bridkost, s povešeno glavo.«⁹⁸

Tematični motiv popotništva je za avtorja »Les Fleurs du Mal« nadvse značilen; o tem nas prepričuje vrsta liričnih pesmi in črtic, kakršne so zlasti »L'invitation au voyage«, »L'Etranger«, »Le Voyage«, »Any where out of the world!« in »La Mort des pauvres«. Naše življenje je večno popotovanje, nemirno romanje; in misli in hrepenenja

⁹⁴ Brumes et Pluies, Le Flacon (Les Fleurs du Mal), sorodno tudi Verlaine v pesmi »Je ne sais pourquoi« iz »Sagesse«; A une dame créole, Les Yeux de Berthe (F du M), sorodno tudi Verlaine v pesmi »L'âme antique était rude...« iz »Sagesse«.

⁹⁵ Le Balcon, F du M, p. 55, Epilogue (Poèmes en prose).

⁹⁶ Ciel brouillé, F du M, p. 78, Le Crépuscule du soir (Poèmes en prose), Brumes et Pluies, F du M, p. 203, La Fin de la journée, ibid., p. 260.

⁹⁷ O ljubica, kedar... (Albertina), CO, str. 22; Sonet, Snka 1900, str. 171, CP, str. 72; Prišla si..., CP, str. 39; Soneti III. in IV., LZ 1900, str. 330. — Docela je prevzel zgoraj navedeno Baudelairovo prisposodbo iz »La Fin de la journée« Gradnik v 10. sonetu svojega cikla »Večerna senca« (Svetle samote, str. 146): »Ko v rjuhe črne teme bom zavil«.

⁹⁸ Le Jet d'eau, F du M, p. 150 — Melanholija, LZ 1906, str. 258, S, str. 20.

popotnikov so podobna neprenehoma begajočim oblakom. Na odmeve tega in sorodnih baudelairovskih motivov naletimo mestoma pri Cankarju.⁹⁹ »Popotnika« pa najdemo tudi kot stilno sredstvo v obliki komparacije pri Baudelairu in Župančiču. Kakor se ozira popotnik, preden utone v noč, žalostno za ugaslimi zarjami za seboj, tako čutita pesnika v sebi domotožje po svetli preteklosti, brezskrbni mladosti in srečni ljubezni: »Je brûle de peindre celle qui a fui si vite, comme une belle chose regrettable derrière le voyageur emporté dans la nuit!«

Elle cherchait d'un oeil troublé par la tempête
De sa naïveté le ciel déjà lointain,
Ainsi qu'un voyageur qui retourne la tête
Vers les horizons bleus dépassés le matin.

Prišla si... tak pride zlat oblak
na večerno nebo:
popotnik je komaj ustavil korak
in komaj zadivilo se je oko,
že zagrne ga v črne koprene mrak.¹⁰⁰

Z Baudelairom je končno pri Župančiču sorodna še metafora »hrepenenje žge in razjeda možgane«: »cygne, rongé d'un désir sans trêve; nous partons, le cerveau plein de flamme, le coeur gros de rancune et de désirs amers; nous voulons, tant ce feu nous brûle le cerveau, plonger au fond du gouffre — In hrepenenje žge mu drob, možgane mu razjeda.«¹⁰¹

Avtor knjige »Les Fleurs du Mal« dojema zunanji in doživlja svoj notranji svet izredno nazorno in plastično, zato je poosebljanje v njegovi poeziji nekaj prirojenega in skoraj samogibno delujočega in v njegovem pesniškem slogu tako pogostno in značilno. Župančičevi estetski naravi, ki je predvsem muzikalna, je personifikacija kot stilno sredstvo v splošnem precèj tuja. Vendarle je med njegovimi razmeroma redkimi nekaj takih, ki spominjajo na Baudelaira.

Tako se dekletu mladega Župančiča, ki jo naziva z »dušo mojo«, na njeni svetli poti po sinjih višinah »čudijo« eterske »brezkončnosti«, slično kakor se duša Baudelairove ljubice v svoji ljubezenski ekstazi »s'élance vers les vastes cieux enchantés«.¹⁰²

Francoskemu poetu je nekoliko sorodna tudi personifikacija »izgubljenih dni«, ki se ob »Mraku« mlademu slovenskemu pesniku »smejó iz temé«: »Sombres ou lumineux, je vis vos jours perdus; Vois

⁹⁹ Prim. motiv popotnika in oblakov kot razpoloženski okvir ob začetku in koncu Cankarjeve povesti »Življenje in smrt Petra Novljana« iz 1903. l. in motiv »N'importe où n'importe où! pourvu que ce soit hors de ce monde!« v poslednjem poglavju njegovega »Kurenta« iz l. 1909.

¹⁰⁰ Le désir de peindre (Poèmes en prose), Femmes Damnées, F du M, p. 283 — Prišla si..., CP, str. 39.

¹⁰¹ Le Cygne II, F du M, p. 177—178, Le Voyage I et VIII, ibid., p. 262 et 269 — Ptič Samoživ, CP, str. 112.

¹⁰² Himna, CO, str. 54 — Le Jet d'eau, F du M, p. 149.

se pencher les défunes Années, sur les balcons du ciel, en robes surannées, surgir du fond des eaux le Regret souriant!¹⁰³

Najožja pa je te vrste sorodnost med pesnikoma v že omenjeni poosebitvi mraku, ki prihaja zvečer k nemirnemu pesniku komaj slišno z volčjimi koraki: »Ma Douleur, tu réclamaïs le Soir; il descend; le voici... comme un long linceul traînant à l'Orient, entends, ma chère, entends la douce Nuit qui marche!«, »Voici le soir charmant, ami du criminel; il vient comme un complice, à pas de loup!«; »Vseokoli plazi se po prstih kot ponočni volk okoli staje«, »Tiho prihaja mrak, plah je njegov korak, ni ga čuti«. Na personifikacijo noči kot žene z žalno vlečko v prvem zgoraj navedenem Baudelairovem primeru pa spominja sorodna Župančičeva iz neke njegove otroške pesmi: »Izmed smrek je noč stopila, čez poljane gre šumeče, svilna vlečka za kraljico, črni mrak za njo se vleče.¹⁰⁴

Bolj subjektivnega, osebnopovednega lirika, kakor je Baudelaire, si je pač težko misliti. Zunanji svet mu je samo simbol, prisposoba ali pa razpoloženski okvir, središče vsega njegovega doživljanja in čustvovanja pa je njegova duša, »mon âme«, ki je pesniku že kar nezavedno rabljena in stalna metonimija za njega samega. V tej duši živi čustvo duhovnega aristokratstva, ponosa na lastno samotno vzvišenost in bolečino; opaja jo burni erotični senzualizem, nato pa napolnjuje žar spiritualne ljubezni; končno bolna, strta in trudna tava po megli in teminah spleena.¹⁰⁵ In to svojo dušo in srce francoski poet pogosto nagovarja; apostrofa sodi pri njem med najpomembnejše figure, kakor je personifikacija najznačilnejše stilno sredstvo med njegovimi tropi.¹⁰⁶

Tudi mladi Župančič opeva svojo dušo v na videz sličnih življenjskih položajih in jo nagovarja.¹⁰⁷ Vendarle gre za ožjo sorodnost z

¹⁰³ Mrak, Vrtec 1899, str. 75 — Les petites Vieilles IV, F du M, p. 186, Recueillement, ibid., p. 157.

¹⁰⁴ Recueillement, Le Crépuscule du soir, F du M, p. 157 et 191 — Moje barke, CO 1899: »kot v puščavi lev okrog šatorov«, CO 1911: »kot ponočni volk okoli staje«; Tiho prihaja mrak, LZ 1906, str. 1, S, str. 25–26; Kum Jarnejko, »Zvonček« 1903, str. 56.

¹⁰⁵ »Mon âme sur le rocher du cristal calme et solitaire s'était assise« (Les bijoux, F du M); »Ta chevelure, un port retentissant où mon âme peut boire à grands flots le parfum, le son et la couleur« (La Chevelure, ibid.), »ta salive qui mord plonge dans l'oubli mon âme sans remord« (Le Poison, ibid.), »Ils marchent devant moi ces Yeux pleins de lumières en chantant le réveil de mon âme« (Le Flambeau vivant, ibid.), »A la très chère, à la très belle qui remplit mon cœur de clarté et dans mon âme inassouvie verse le goût de l'éternel« (Hymne, ibid.), »Mon âme resplendit de toutes vos vertus« (Les petites Vieilles IV, ibid.); »Moi, mon âme est fêlée...« (La Cloche fêlée, ibid.), »discutant avec mon âme déjà lasse« (Les sept Vieillards, ibid.).

¹⁰⁶ Primere takih apostrof na lastno srce in dušo pri Baudelairu najdeš v pesmih: »Que diras-tu...«, »Tout entière«, »Le portrait« (iz cikla »Un fantôme«), »Les Aveugles«, »Sur le Tasse en prison«, »Le goût du néant« iz »Les Fleurs du Mal« in črtici »Any where out of the world« iz »Poèmes en prose«.

¹⁰⁷ »Ti gizdava devojka Julijana! Nocoj, nocoj me poslušaj, nocoj govori moja duša iz sonca s teboj!« (Ti gizdava devojka..., Albertina, CO-MP).

Baudelairom le v enem samem, že omenjenem primeru v pesmi »Tiho prihaja mrak«, kjer pesnika ob trenutkih večernega spleena mirita svoje srce: »Sois sage, ô ma Douleur, et tiens-toi plus tranquille! Entends, ma chère, entends la douce Nuit qui marche! Recueille-toi, mon âme, en ce grave moment! — Tiho prihaja mrak, plah je njegov korak, ni ga čuti. Srce, zakaj drhtiš? Česa, povej, se bojiš v tej minuti?«¹⁰⁸ Na splošno pa gre tudi v tem pogledu pri Župančiču predvsem za vpliv dobe oziroma za kolektivni vpliv raznih zapadnoevropskih dekadentov in simbolistov, kajti na opevanje in nagovarjanje lastnega srca in duše naletimo pogosto tudi pri Verlainu in Dehmlu.¹⁰⁹ V dobi »Samogovorov« pa se je njihovemu zgledu pridružil še Verhaerenov. Toda Župančičev življenjski nazor se je medtem že do kraja spremenil. Zato slovenski pesnik zdaj ne poje več baudelairovsko dekadentsko o svoji »trudni duši«, začarani v ozek krog sebičnih strasti in malodušnega obupa, ampak o »srcu«, ki sorodno kakor Verhaerenovo »mon coeur multiplie« utriplje »v taktu mogočnem, potisočrjenem«¹¹⁰ z ritmom širokega naprednega sveta in prebujajočih se delovnih množic, družji svoj napor z njihovim in z njimi veruje v novo bodočnost.

Ko doseže umetnik moško ustaljenost svoje življenjske filozofije ter dovršenost svojega umetniškega izraza, se pogosto zave, da je bilo v njegovem mladostnem delu ne le precèj oblikovno nedognanega, ampak kot posledica tedanje njegove čustvene neustaljenosti in sprejemljivosti za zunanje vplive v vsebinskem pogledu tudi mnogo takega, kar je modno nedoživeto ali pa ima le prehodni značaj. Teh šibkih strani svoje mladostne poezije se je zavedel tudi Župančič, ko se je

»In jaz in moj žar? Suj bliske, vihar! Molče izgorela duša bi moja...« (Epilog, S): »Divje polje duša moja, sili k tebi — daleč, daleč — Albertina... Daj, napolni vnovič čašo, da se peni, da iskri se — vriskajoča duša moja pije jo na dušek ves.« (Divje polje..., Zimski žarki, LZ 1899, CO), »ta opojni čar očesa otroško-nedolžnega kazal sem celo noč svoji duši grešnici« (Kes, CO), »O, duša te moja vsa polna je bila, ljubezen iz nje te brez konca je lila, kot glorio žari svetniku svetosti« (Na vrtu, na polju..., MP); »In nikjer, nikjer tolažbe duši ni potrti« (In nikjer..., Zimski žarki, LZ 1898, CO), »Ne vzdramiš iz mrtvila je, ne dvigneš duše trudne« (Večno življenje, CO), »dušica moja, bolna, otožna« (Zvezdice, Jutro, CO), »moja duša po teminah bolna je taval« (Jutro, LZ 1899 — Beli dan na okno trka, CP). — Primeri za tovrstno apostrofo pri Župančiču v pesmih: »Pred božji grob...« (Velikonočni soneti, Mladost 1898, CO), »Epilog« (S), »Kot bi viseli...« (Zimski žarki, LZ 1898, CO), »Zvečere« (CP), »Drevo v mrazu — Sebi« (LZ 1905—S).

¹⁰⁸ Recueillement, Le Crépuscule du soir, F du M, p. 157 et 192 — Tiho prihaja mrak, LZ 1906, str. 1, S, str. 25—26.

¹⁰⁹ Prim. Verlainove pesmi »Il pleure dans mon coeur« (Romances sans paroles), »O triste, triste était mon âme« (ibid.) in »La dure épreuve va finir« (La Bonne chanson). Se močnejša pa je tu sorodnost med Župančičem in Dehmlom, in sicer v pesmih z značilnimi naslovi »Sommerabend« in »Einsamkeiten« (Erlösungen), kjer pesnik takole nagovarja svoje srce: »So sei doch froh, mein Herz, in all dem Frieden!« in »Was störst du mich, mein allzu lautes Herz!«

¹¹⁰ Verhaeren, La foule (Les Campagnes hallucinées) — Župančič, Duma (Samogovori).

nekako v dobi »Samogovorov« priporil do svoje notranje podobe. Tako moramo kot samograjo lastnega mladostnega dela razumeti deloma že Župančičevo kritiko Ilesičevega izbora njegovih pesmi za »Cviece« iz leta 1907, o katerih je sodil, da so »nesramno slabe«.¹¹¹ Podobno je izjavil v svojem govoru o Župančiču v dunajski »Sloveniji« 1909. leta dr. Prijatelj, da ve, »da Župančič nima rad svojih prvencev«.¹¹² In 1911. leta je pesnik sam v svojem znanem razgovoru z dr. Izidorjem Cankarjem izrekel o njih spet zelo ostro avtokritiko: »Čaša opojnosti je knjiga, ki je ne cenim. Zato bi jo uničil, ko bi bila moja last, pa ni več. Če bi pometal iz nje, kar mi ni všeč, bi morda ostalo kakih deset pesmi.«¹¹³

Prilika za kritičen pretres lastne mladostne lirike se je Župančiču tudi ponudila, ko je urejal antologijo teh svojih pesmi pod naslovom »Mlada pota« (1920). Najbolj izbirčen in strog je bil pesnik pri izboru pesmi iz »Čaše«. Iz nje jih je od 54 prepustil v antologijo le 18: izločil jih je torej točno dve tretjini. Izmed pesmi iz cikla »Albertina« jih v »Mlada pota« ni sprejel polovico, venec pesmi »Zimski žarki« pa je izpadel v celoti; od pesmi pod skupnim naslovom »Steze brez cilja« se jih je pesniku zdelo primerno črtati več kakor polovico, med njimi n. pr. »Brezplodne ure...«, »Kes« in »Himno«; tudi cikla z baudelairovskim simboličnim naslovom »Bolne rože« Župančič z izjemo dveh pesmi ni ponatisnil, od sedmih romanc je izšla vnovič le ena sama. Bistveno drugačna sodba je doletela drugo Župančičevo zbirko, kjer je razmerje med sprejetimi in izločenimi pesmimi ravno obratno kakor v »Čaši«: tu se je Župančiču od 66 pesmi zdelo za »Mlada pota« negodnih le še 19; med eliminiranimi pesmimi najdemo tu seveda predvsem »Čez ves obraz...«, kakor so tudi iz »Samogovorov« po pesnikovi volji izpadle pesmi, kot so »Orientalni sonet«, »Svojim prijateljem« in »Metamorfoze«.

Na osnovi izvedene primerjalne analize obeh pesnikov se nam izluščijo tile zaključki o odnosu mladega Župančiča do Baudelaira in o vplivu le-tega nanj:

Skoraj nikjer v Župančičevi liriki ne najdemo pesmi, na katero bi neka umetnina francoskega poeta vplivala v celoti in globini, se pravi, z vso svojo notranjo problematiko, s posebnim občutjem življenja in pogledom na svet. Baudelairov vpliv pri mladem Župančiču srečavamo navadno le v obliki posameznih zunanjih, tematičnih in stilnih prvin sredi pesmi. Verjetno so ti elementi v liriko slovenskega pesnika prihajali češče preko nemških prevodov iz Baudelaira kakor pa naravnost iz izvirnika »Les Fleurs du Mal«. V veliki meri jih je Župančiču utegnulo posredovati tudi tedanje dunajsko literarno okolje

¹¹¹ Oton Župančič: »Cviece slovenskoga pjesništva«, LZ 1907, str. 501–505; prim. tudi Ilesičev odgovor pesniku prav tam na str. 505.

¹¹² NZ VI, str. 157.

¹¹³ DS 1911, str. 75 in sl. — »Obiski«, str. 171.

z raznimi posnetki in predelavami, pri čemer se avtor »Čaše« pogosto niti ni mogel jasno zavedati prvotnega porekla takih motivov in stilizmov, ker so bili nekako v celotnem ozračju dobe. Zato smo jih imenovali *baudelaizme*.

Pri opredeljevanju Župančičevega odnosa do Baudelaira torej ne more biti govora o kakem globlje ali celo trajno sorodnem občutenju življenja in doživljanju sveta, kakor je lastno nekateri dvojici sorodnih duš tudi med velikimi imeni v svetovnem slovstvu, da vzamemo za primer samo avtorja »*Les Fleurs du Mal*« in njegovega ameriškega duhovnega dvojnika Edgarja Allana Poeja, še manj pa o slepem zunanem posnemanju, ki označuje pogosto razne slabokrvne pesniške epigone velikih mojstrov. Kajti Župančičeva lirika razodeva že v svojih začetkih kljub raznim tujim vplivom tako v oblikovnem, zlasti pa vsebinsko idejnem pogledu jasne in krepke nastavke bodoče močno svojske in evropsko pomembne umetniške osebnosti. Župančič je svojo individualistično dekadenco dobo, ki je bila v bistvu le prehodna doba njegovega lastnega mladostnega čustvenega »zanosa« in neustaljenosti, a okrašena po okusu tistega časa tudi z nekaterimi zunanjimi atributi dekadence tematike in stila, prav kmalu prebolel. Iz njega se nam je nato razvil radosten glasnik življenja in izrazit nacionalno-socialni borec, ki je vselej s srčno prizadetostjo in zastavitvijo vseh svojih duhovnih sil spremljal naš družbeno-politični razvoj, trpljenje, borbo in napredek svojega ogrožanega naroda in izkoriščenega preprostega ljudstva; hkrati pa smo Slovenci v njem dobili največjega mojstra svoje besede, ki mu je znan sleherni njen pomenski odtенок in ki ima nepogrešljivo uho za njen najtišji zven.

Dekadenca predstavlja tako v Župančičevem kakor tudi v razvoju naše moderne le kratko, prehodno stopnjo. Vendarle bi bilo nápak, če bi menili, da je bila zanje do kraja negativna in da je šla mimo njih čisto brez koristi. Njen pomen za razvoj novejšje slovenske lirike je pravilno opredelil že Ivan Cankar v pismu Zofki Kvedrovi z dne 8. maja 1900,¹¹⁴ v katerem je hkrati tudi prvič napovedal preobrat svoje umetnosti iz pesimističnega solipsizma francoskih dekadentov v socialno reformatorstvo velikih ruskih realistov: »Jaz sem dihal dekadenco toliko časa, da sem se naposled utrudil... Umetnost dekadentov je mučenje samega sebe... Na vsak način pa je dekadence mnogo koristila; vsled njenega vpliva je postalo čustvovanje globokeje in fineje in izražanje nijansirano in izvirno. To zadnje je njena največja zasluga, zakaj — posebno pri Slovencih in Hrvatih, — je postal zadnje čase pesniški in pripovedni jezik grozno šablonski. — Še nekaj, — in to je glavni vzrok, da so mi izrastki takozvane dekadence postali zoperni. Pri nas tam doli je potreba reformacije in revolucije v političnem, socialnem, v vsem javnem življenju, in tej reformaciji mora delati literatura pot...«

¹¹⁴ LZ 1934, str. 425.

Ob spoznanju usodnotežkega gospodarskega in političnega položaja Slovencev v dobi, ko so naši ljudje zlasti po Dolenjskem in Notranjskem zaradi kapitalistične agrarne krize zapuščali domove in zemljo ter se množično izseljevali v tujino, ko so severni sosede v zvezi s svojimi imperialističnimi načrti na jugu zlasti nad obrobnimi slovenskimi pokrajinami izvajali najhujši germanizatorski pritisk, domači liberalni in klerikalni voditelji pa kljub vsemu temu pod lažnim geslom dela za narodov blagor vodili najbolj sebično in ogabno strankarsko politiko, sta se oba največja člana naše moderne, Ivan Cankar in Oton Župančič, odvrnila od individualistične zapadnoevropske dekadence in se odločila za občestveno, socialno-tvorno in borbeno smer umetnosti; pri Cankarju je njegovo izrazito proletarsko in družbeno poreklo takšno usmerjenost le še pospešilo. Prav v tej tesni povezanosti literature z življenjem lastnega naroda in ljudstva pa je najvidnejša značilnost in najvišja odlika umetnost naših modernih.